

Dr. sc. Mladen Pavlović, znanstveni suradnik (1939. - 2022.)

OPĆI I POSEBNI PRAVNI UČINCI UGOVORA

UDK: 347.42 (497.5)

DOI: 10.31141/zrpf.2022.59.144.445

Stručni rad

Primljeno: 30. 05. 2021.

Opći učinci ugovora vrijede za sve ugovore, dok posebni samo za dvostrano obvezujuće ugovore. Zbog postojanja uzajamnih davanja ugovornih strana, kod teretnih se ugovora, pored ostalih načela obveznog prava, primjenjuje i načelo jednake vrijednosti prestacija, ali ta ekvivalencija može biti poremećena već u trenutku sklapanja ugovora ili pak za njegova trajanja. Da bi se izbjegli takvi poremećaji u pravnom prometu, zakonodavac je propisao posebne pravne učinke, među kojima je najznačajnija odgovornost za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja. Odgovornost za faktične mane stvari (činidbe) i pravne nedostatke ispunjenja ukazuju da se pravni učinci naplatnog pravnog posla (teretnog ugovora) nisu u potpunosti ugasili samim ispunjenjem dužnih činidbi po ugovoru, nego da još traju. Stoga su ovi pravni instituti toliko povezani sa svrhom naplatnih pravnih poslova da se odgovornost za nedostatke faktične i pravne naravi podrazumijeva u svakom takvom poslu (ugovoru) kao njegov prirodni sastojak.

Ključne riječi: *opći učinci (svih ugovora), posebni učinci (dvostrano obvezujućih ugovora), odgovornost, materijalni i pravni nedostatak ispunjenja (činidbe)*

1. UVODNO

Prema odredbi čl. 336. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05 i 41/08, 125/11 i 78/15, 29/18 – dalje ZOO), ugovor stvara prava i obveze za ugovorne strane, a prema odredbama čl. 9. i 65. ZOO-a, na temelju takve propisane obveze¹ vjerovnik je ovlašten zahtijevati od dužnika njezino ispunjenje, a dužnik je dužan u cijelosti obvezu ispuniti u svemu kako ona glasi te za njezino ispunjenje odgovara cjelokupnom svojom imovinom.² Pretežiti dio obveznopravnih odnosa, a poglavito ugovornih jest takav da se obje ugovorne strane ujedno nalaze u ulozi vjerovnika i dužnika. Pravni učinci ugovora, dakle bez obzira iz kojeg izvora obveze proistječu,³

¹ Obveza je pravni odnos između dviju osoba po kojemu je jedna osoba (vjerovnik – kreditor) ovlaštena zahtijevati od druge osobe (dužnika – debitora) neku činidbu koju je ta druga osoba dužna ispuniti. Vidi, Klarić – Vedriš, *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2009., str. 383 (dalje: Klarić – Vedriš).

² Imovina je u gospodarskom smislu skup dobara koja pripadaju određenom subjektu, dok je imovina u pravnom smislu skup subjektivnih imovinskih prava predstavljenih jednim nositeljem. Klarić – Vedriš, str. 95.

³ Prema čl. 20. Zakona o obveznim odnosima, obveze nastaju na osnovi pravnih poslova (odnosno ugovora), prouzročenjem štete, stjecanjem bez osnove, poslovođstvom bez naloga, javnim obećanjem nagrade i izdavanjem vrijednosnih papira, a obveze mogu nastati i na osnovi odluke suda ili druge javne vlasti.

očituju se u tome, da je jedna strana kao vjerovnik uvijek ovlaštena od druge strane kao dužnika, zahtijevati ispunjenje obveze, a dužnik je dužan tu obvezu ispuniti u cijelosti u svemu kako ona glasi. U tom slučaju govorimo o tražbini⁴ koja predstavlja obveznim pravom zaštićeni zahtjev vjerovnika da mu dužnik ispuni određenu činidbu,⁵ dok je dugovanje (dug) obveza dužnika da ispuni vjerovniku dužnu činidbu.⁶ Pravna pravila o općim učincima ugovora iz čl. 336. ZOO-a uređuju samo one opće pravne učinke ugovora koji nisu uređeni posebnim zakonskim normama propisanim za pojedine vrste ugovora (kao što su npr. ugovori o djelu). U načelu ugovor proizvodi pravne učinke primarno između ugovornih strana, pa kao i svi ostali obvezni odnosi, tako su i ugovorni odnosi relativnog karaktera.⁷

Vjerovnik je u obveznom, pa tako i u ugovornom odnosu aktivna strana, a dužnik je pasivna strana. Ako čitav taj odnos promatramo s gledišta vjerovnikova zahtjeva na činidbu, govorimo o tražbini (novčanoj ili nenovčanoj), a ako istog promatramo s gledišta dužnika, govorimo o obvezi. Tražbina se pri tome sastoji od dva elementa: prava vjerovnika na određenu činidbu i zahtjeva upravljenog protiv dužnika da tu činidbu ispuni. Obveza dužnika također se sastoji od dva elementa: duga, koji pokazuje što je sadržaj dužnikove obveze i odgovornosti koja označava dužnost ispunjenja iste. Obveza dužnika i ovlaštenje vjerovnika (tražbina vjerovnika) korelativni su pojmovi, tj. ne mogu postojati jedan bez drugoga. Stoga pravu vjerovnika na činidbu odgovara dug dužnika, a zahtjevu vjerovnika odgovara odgovornost dužnika.⁸ Ako u jednom obveznom, odnosno ugovornom odnosu postoji, pored prava vjerovnika na činidbu, i zahtjev na ispunjenje te dug i odgovornost dužnika, riječ je o potpunom obveznom odnosu (obvezi). Međutim, ako pravo (npr. u slučaju zastare) nije zaštićeno zahtjevom, tada ne postoji odgovornost dužnika za ispunjenje činidbe, pa se tada radi samo o naturalnoj obvezi.⁹ Što se tiče odnosa općih i posebnih propisa glede učinaka svih obvezno-pravnih odnosa, tu vrijedi opće prihvaćeno načelo „*lex specialis derogat legi generali*“. Zbog toga ćemo u nastavku razmotriti opće pravne učinke ugovora koji se odnose na sve vrste ugovora (pravnih poslova) i na pravne učinke dvostrano obvezujućih ugovora te pravne posljedice koje u svezi s njima nastaju. Kako je dakle obveza korelativan pojam jer se terminom obveze označuje čitav obvezno-pravni odnos, to obveza logički ne može postojati ako u njoj ne postoji odgovarajuća tražbina (novčana ili

⁴ Stoga se ponekad i cjelokupno obvezno pravo naziva tražbenim pravom, vidi: Klarić – Vedriš, str. 384.

⁵ Činidba ili predmet obveze jest svaka pozitivna ili negativna ljudska radnja koju je dužnik na temelju obveznog odnosa dužan izvršiti vjerovniku, a sadržaj činidbe može biti vrlo različit, ali se ipak može svesti na četiri tipična izraza: davanje, činjenje, propuštanje i trpljenje. Klarić – Vedriš, str. 99. i 93.

⁶ Gorenc, Vilim i dr. autori, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, RRiF, Zagreb 2005., str. 105. i 106 (dalje Gorenc).

⁷ Osoba koja nije ugovorna strana ili nije univerzalni pravni sljednik ugovorne strane nije obvezna ispuniti ugovornu obvezu, osim ako je drukčije ugovoreno ili ako iz naravi samog ugovora ne proizlazi nešto drugo (VS, II Rev-8/91 od 26. 3. 1991., PSP 33/94).

⁸ Odgovornost znači preuzimanje obveza i dužnosti u izvršenju pravnog posla (ugovora) te u slučaju neuspjeha snošenje pravnih posljedica. Vidi: Vizner, Boris, *Komentar ZOO (knjiga 1)*, Zagreb, vlastita naklada 1978., str 628. (dalje: Vizner).

⁹ Klarić – Vedriš, str. 382.

nenovčana). Moglo bi se, doduše, umjesto obveze laički govoriti o dugovanju kada se želi označiti jedino dužnikova pozicija u obveznopravnom odnosu. Međutim, i dugovanje se sastoji od dvaju elemenata, a to je dug i odgovornost za dug. Pri tome dug pokazuje sadržaj dužnikove obveze, a odgovornost označava dužnost ispunjenja na koje se odnosi vjerovnikov zahtjev. Prema tome, obveznopravni odnos u kojem se tražbina sastoji od subjektivnog prava i zahtjeva, a dugovanje od duga i odgovornosti za taj dug, nazivamo potpunim obveznopравnim odnosom ili kraće potpunom obvezom. Međutim, kada taj odnos promatrano s motrišta vjerovnikova zahtjeva na činidbu, govorimo o tražbini (novčanoj ili nenovčanoj), pa se ponekad čitavo obvezno pravo naziva i tražbenim pravom.

2. OPĆI PRAVNI UČINCI UGOVORA

Ugovor je dvostrani pravni posao koji predstavlja suglasno očitovanje volja dviju ugovornih strana usmjeren na proizvođenje pravom dopuštenih pravnih učinaka,¹⁰ koji se u načelu očituju kao postanak, prestanak ili promjena pravnih odnosa.¹¹ Namjeravani pravni učinci mogu nastati na različitim područjima prava, pa tako i na području građanskog ili obveznog prava kod kojih razlikujemo stvarnopravne, obveznopravne i nasljednopravne ugovore. Među tim su ugovorima za naše razmatranje praktično i teoretski od posebnog značaja obveznopравni ili obligacijski ugovori.

Obveznopравni ugovori, unatoč različitosti sadržaja, imaju zajedničku karakteristiku koja se ogleda u tome da se jedna strana ili obje strane obvezuju jedna drugoj na neku činidbu tj. davanje, činjenje, propuštanje ili trpljenje. Dakle, namjera ugovornih strana usmjerena je na zasnivanje takve obveze.

Daljnje zajedničko obilježje obveznopравnih ugovora jest u tome da oni nastaju suglasnošću volja ugovornih strana, što upućuje na to da prvenstveno dolazi do izražaja stranačka dispozitivnost glede njihova nastanka, promjene ili prestanka. To pak znači da obligacijski ugovor ne može nastati po sili zakona. Glede određivanja sadržaja ugovora, ugovorne su strane slobodne ugovorne odnose između sebe urediti kako god hoće – sve do granica mogućnosti i dopustivosti sadržaja propisanih kongentnim zakonskim normama. Dalje, taj ugovor u pravilu nastaje prihvatom ponude.¹² Kako, prema odredbi čl. 336. st. 1. ZOO-a, ugovor stvara prava i obveze za ugovorne strane, to se često kaže da on predstavlja „zakon“ za ugovaratelje. Prema st. 2. istog članka, ugovor ima pravni učinak i za univerzalne

¹⁰ Određenim pravnim poslom nastupa onaj pravni učinak koji su ugovorne strane u pravilu htjele postići (namjeravani pravni učinak), ali istovremeno nastaju i svi drugi pravni učinci koje pravni poredak veže za takav pravni posao (nenamjeravani pravni učinci), pa makar se strane o istima nisu dogovorile ni očitovale. Vidi: Klarić – Vedriš, str. 109.

¹¹ Za valjanost ugovora za koji zakon propisuje sklapanje u obliku privatne isprave koju treba potvrditi javni bilježnik (solemnizirati) nije potrebna prisutnost svih sudionika ugovora prilikom potvrde ugovora kod javnog bilježnika (VTS, PŽ-3874/08 od 5. 11. 2013. Izbor odluka VTS RH br. 18/2).

¹² Klarić – Vedriš, str. 413. i 414.

pravne sljednike ugovornih strana, osim ako je što drugo ugovoreno ili ne proizlazi iz naravi samog ugovora. Ipak, iz stilizacije st. 1. citiranog članka može se zaključiti da iz ugovora nastaju samo prava na strani vjerovnika i obveze na strani dužnika. To znači da je ugovorni odnos relativan i djeluje samo između ugovaratelja, za razliku od stvarnopravnog odnosa (npr. kod vlasništva) koji djeluje prema svima. Tako npr. ovlasti vjerovnika obveznopravnom odnosu ne prate stvar ako ona dođe u posjed treće osobe, pa čak i ako obvezni odnos ima za predmet predaju stvari.¹³

Načelno se pravni učinci ugovora protežu i na univerzalne pravne sljednike ugovornih strana. No, ovo opće pravilo ima više izuzetaka. Tako ono ne vrijedi za ugovore za koje iz naravi samog ugovora proizlazi nešto drugo, kao što je to npr. kod ugovorene činidbe vezane samo uz osobe ugovaratelja, kada vrijedi pravilo da se takve obveze gase smrću ugovaratelja, tj. ne prelaze na nasljednike. Riječ je, dakle, o ugovornim obvezama ili ovlaštenjima strogo osobne prirode. Pravni učinci ugovora neće se odnositi na univerzalne pravne sljednike (sukcesore)¹⁴ ni u slučaju kada su ugovaratelji svojom voljom to isključili, kao ni onda kada je to nespojivo sa samom naravi ugovora. Premda u navedenim odredbama čl. 336. ZOO-a nije izričito navedeno, ugovor ima učinak i na singularne pravne sljednike (sukcesore) ugovornih strana, ako iz njega proistječu prenosiva prava i obveze kao npr. kod ustupa tražbine (čl. 80. do 89. ZOO-a) ili prijenosa ugovora (čl. 127. do 129. ZOO-a).¹⁵ Pored temeljnih pravila da ugovor obvezuje samo ugovaratelje i njihove pravne sljednike (sukcesore), zakonodavac je dopustio ugovarateljima ustanoviti neko pravo u korist trećeg (čl. 336. st. 3. ZOO-a) što znači da tada ugovor proizvodi odgovarajuće pravne učinke i u odnosu prema toj trećoj osobi. Takvi su opći učinci ugovora dalje regulirani odredbama čl. 337-356. ZOO-a kojima se ovdje nećemo posebno baviti.

Pacta sunt servanda (ugovori se moraju izvršavati) općeprihvaćeno je načelo ugovornog prava. Međutim, bez objektivne pravne norme, koja ugovaratelje obvezuje na ponašanje predviđeno ugovorom, imali bismo doduše samo „*pacta*“, no oni ne bi bili i „*servanda*“.¹⁶ To načelo je ugrađeno u odredbu čl. 9. ZOO-a, koja propisuje da je sudionik u obveznom odnosu dužan ispuniti svoju obvezu i da je odgovoran za njezino ispunjenje. Pri tome je obvezan ponašati se u skladu s kriterijima propisanim u čl. 10. ZOO-a. Prema tim kriterijima, sudionik u obveznom odnosu dužan je u ispunjavanju svoje obveze postupati s pažnjom koja se u pravnom prometu zahtijeva

¹³ Gorenc, str. 496.

¹⁴ Postoje dvije vrste sukcesija (pravnog sljedništva), univerzalna i singularna. Univerzalna sukcesija znači prijelaz svih prava i obveza od dosadašnjeg subjekta na novi subjekt. To stjecanje nastaje jednim aktom. Tipičan primjer za to jest nasljeđivanje u slučaju smrti. U trenutku smrti ostavitelja sva njegova imovinska prava i obveze prelaze na nasljednike, pa ne treba za svako pravo poseban akt stjecanja, niti za svaku obvezu poseban akt preuzimanja. Singularna sukcesija znači da novi subjekt (stjecatelj) od dosadašnjeg subjekta (prednika) stječe samo pojedinačno pravo kao npr. pravo vlasništva jedne stvari, jednu tražbinu itd.

¹⁵ Osoba koja nije ugovorna strana ili nije univerzalni pravni sljednik ugovorne strane nije obvezna ispuniti ugovornu obvezu, osim ako je ugovoreno nešto drugo ili ako nešto drugo proizlazi iz naravi samog ugovora. (VS, Rev-8/91 od 26. 3. 1991. PSP-53/108).

¹⁶ Klarić – Vedriš, str. 459.

u odgovarajućoj vrsti obveznih odnosa (pažnjom dobrog gospodarstvenika, odnosno pažnjom dobrog domaćina). Sudionik u obveznom odnosu dužan je u ispunjavanju obveza iz svoje profesionalne djelatnosti postupati s povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima (pažnjom dobrog stručnjaka). Sudionik u obveznom odnosu dužan je u ostvarivanju svog prava suzdržati se od postupaka kojima bi se otežalo ispunjenje obveze drugog sudionika. Kao što je vidljivo, ovim je pravilima definiran stupanj pažnje koju je dužnik u obveznom, a time i ugovornom odnosu dužan pokazati prilikom ispunjenja činidbe, te ako ne udovolji postavljenim standardima pažljivosti postupio je skrivljeno i odgovara za posljedice svojih promašenih postupanja. Isto tako, određena je i obveza vjerovnika da prilikom ostvarivanja svojih prava vodi računa o interesima dužnika.¹⁷

Za definiranje sadržaja ugovornih prava i obveza također je značajna odredba čl. 12. ZOO-a prema kojoj se u odnosima između trgovaca primjenjuju trgovački običaji čiji su primjenu ugovorili i praksa koju su međusobno razvili. Isto tako, primjenjuju se i trgovački običaji koje trgovci redovito primjenjuju u istim takvim odnosima, ako ih nisu izrijekom ili prešutno isključili. U slučaju kada se ovi izvori primjenjuju, oni imaju prednost pred dispozitivnim zakonskim pravilima. U odnosima između ostalih osoba (netrgovaca) običaji se primjenjuju samo ako su ugovoreni ili zakonom propisani kao izvor prava. Pri zasnivanju i realizaciji svojih obveznopравnih odnosa sudionici su se dužni pridržavati i ostalih osnovnih načela obveznog prava iz čl. 4., 7. i 8. ZOO-a.¹⁸

3. JEDNOSTRANO I DVOSTRANO OBEVEZUJUĆI UGOVORI

Jednostrano obvezni i dvostrano obvezujućí ugovori pripadaju u dvostrane pravne poslove te je za njihov nastanak potrebna suglasnost obje ugovornih strana. Razlika se kod njih ogleda u tome je li samo jedna strana vjerovnik, a druga samo dužnik ili su obje strane ujedno vjerovnik i dužnik. Kada samo jedna strana ima tražbinu, a druga samo dugovanje (dug), ugovor je jednostrano obvezan, kao što je to npr. kod ugovora o darovanju ili ugovora o ostavi. U dvostrano obvezujućim ugovorima oba ugovaratelja jedan prema drugom imaju najmanje jednu tražbinu i jednu obvezu. Pri tome dvostrano obvezujućí ugovori mogu biti nenaplatni (nepotpuni) ili naplatni (potpuni). Tako npr. kod ugovora o zajmu kojim se zajmoprimatelj nije obvezao platiti zajmoprimatelju kamate, nego samo vratiti pozajmljeni iznos, predstavlja nepotpuni, odnosno nenaplatni dvostrano obvezujućí

¹⁷ Vidi više: Pavlović, Mladen, „Dužno ponašanje sudionika u ispunjavanju obveza“, *Zbornik radova PF Split*, broj 3/2014.

¹⁸ Prema odredbi čl. 4. ZOO-a, u zasnivanju obveznih odnosa i ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa sudionici su dužni pridržavati se načela savjesnosti i poštenja. Prema odredbama čl. 7. ZOO-a, pri sklapanju naplatnih pravnih poslova sudionici polaze od načela jednake vrijednosti uzajamnih činidbi, a zakonom se određuju slučajevi u kojim narušavanje tog načela povlači pravne posljedice. Prema odredbi čl. 8. ZOO-a, svatko je dužan uzdržati se od postupka kojim se može drugome prouzročiti šteta.

ugovor, dok je isti takav ugovor uz postojanje zajmoprimateljeve obveze o plaćanju kamata naplatni, odnosno potpuni dvostrano obvezujući ugovor.¹⁹

Treba odmah naglasiti da se na jednostrano obvezujuće ugovore primjenjuju samo odredbe ZOO-a o općim pravnim učincima ugovora (čl. 336. do 356. ZOO-a), dok se na dvostrano obvezujuće ugovore primjenjuju, pored navedenih odredaba o općim učincima ugovora, i odredbe o pravnim učincima dvostrano obvezujućih ugovora (čl. 357. do 375. ZOO-a).

Posebno valja upozoriti na pojam recipročnih dvostrano obveznih ugovora u kojima se ugovaratelji obvezuju uzajamno na istodobno ispunjenje obveza, što je često prisutno u praksi. Tako, prema odredbi čl. 358. st. 1. ZOO-a, u dvostrano obveznim ugovorima nijedna strana nije dužna ispuniti svoju obvezu ako druga strana ne ispuni ili nije spremna istodobno ispuniti svoju obvezu, osim ako nije što drugo ugovoreno ili zakonom određeno, ili ako što drugo pak ne proizlazi iz naravi posla. Ali ako u sudskom postupku jedna strana istakne da nije dužna ispuniti svoju obvezu dok i druga strana ne ispuni svoju, sud će joj narediti da ispuni svoju obvezu kad i druga strana ispuni svoju obvezu.²⁰

U navedenom stavku 1. čl. 357. ZOO-a naglašeno je „kod naplatnog ugovora“ da svaki ugovaratelj odgovara za materijalne i pravne nedostatke svojeg ispunjenja, pa bi se iz toga moglo zaključiti da za takve nedostatke odgovaraju samo suugovaratelji naplatnih, odnosno potpunih dvostrano obveznih ugovora. Tako npr. Gorenc zastupa tezu da dužnik iz jednostrano obveznog ugovora u pravilu ne odgovara za nedostatke svojeg ispunjenja jer druga strana prema njemu nema obveze, pa ne dolazi do primjene načela jednake vrijednosti prestacija (uzajamnih davanja), ni mogućnosti povrede tog načela, ali smatra da se odgovornost ne bi mogla ograničiti samo na naplatne ili potpune dvostrano obvezne ugovore, nego da ta i takva odgovornost treba postojati i u nepravim, odnosno nepotpunim dvostrano obveznim ugovorima. Tako u spomenutom slučaju zajma ne bi se moglo prihvatiti tezu da zajmodavac ili zajmoprimac ne bi odgovarali za materijalne nedostatke svojeg ispunjenja, premda je ugovor o zajmu nepravi, odnosno nepotpuni dvostrano obvezni ugovor. Smatramo da je navedeno motrište Gorencu prihvatljivo već iz samog propisanog osnovnog načela iz odredbe čl. 9. i odredbe čl. 342. st. 1. ZOO-a prema kojem je svaki sudionik u obveznom odnosu dužan ispuniti savjesno svoju obvezu u svemu kako ona glasi te je odgovoran za njezino ispunjenje.

Kao posebnosti pravnih učinaka u dvostrano obvezujućim ugovorima, a posebno kod tzv. recipročnih ugovora primjenjuju se odredbe ZOO-a: o odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja (čl. 357.), prigovor neispunjenja ugovora i neizvjesnog ispunjenja ugovora (čl. 358. i 359.), raskida ugovora zbog neispunjenja (čl. 360. do 368.), izmjene ili raskida ugovora zbog promijenjenih okolnosti (čl. 369.

¹⁹ Gorenc, str. 529.

²⁰ Kao primjer obveze koju jedna strana nije dužna ispuniti dok druga strana ne ispuni svoju, u sudskoj je praksi navedena obveza kupca nekretnine platiti cijenu, koju on nije dužan ispuniti tako dugo dok prodavatelj ne pribavi odgovarajuću ispravu za promjenu zemljišno-knjižnog stanja nekretnine. (VS, Rev-2638/91 od 27. 2. 1992.).

do 372.), nemogućnosti ispunjenja (čl. 373. do 374.) i prekomjernog oštećenja (čl. 375.) te odredbe o istodobnom ispunjenju (čl. 358.) koje također zaslužuju posebnu pozornost.

4. PRAVNI UČINCI DVOSTRANO OBVEZUJUĆIH UGOVORA

Prava i obveze sudionika u obveznopravnom odnosu točno su fiksirane, tako da je svaka ugovorna strana ovlaštena zahtijevati svoje pravo i svaka je dužna ispuniti svoju obvezu. Pored toga postoje pravni instituti kojima se pozicija vjerovnika još i pojačava. Riječ je o sredstvima stvarnog i osobnog pojačanja obveza. Sredstva stvarnog pojačanja predstavljaju: kapara i pravo zadržaja te odgovornost za materijalne i pravne nedostatke činidbe, koja se odgovornost u praksi često pojavljuje. U okviru odgovornosti za materijalne nedostatke javlja se i jamstvo za ispravnost prodane stvari (garancija) pozivom na odredbu čl. 423. st. 1. ZOO-a, prema kojoj, ako prodavač jamči za ispravnost stvari u tijeku određenog vremenskog perioda od njezine predaje kupcu, kupac može ako stvar nije ispravna zahtijevati kako od prodavatelja tako i od proizvođača da stvar popravi u razumnom roku ili, ako to ne učini da mu umjesto nje preda ispravnu stvar. Po ranijem ZOO/91 i sadašnjem ZOO/05, taj se pravni institut naziva jamstvom, odnosno jemstvom, neki su ga nazivali i poručanstvom, a drugi opet u značenju garancije za ispravno funkcioniranje stvari. Međutim, u starom i novom ZOO-u jamstvom se naziva ugovor o jamstvu (poručanstvu), a umjesto jamstva u značenju odgovornosti za nedostatke činidbe sada se govori o odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja (činidbe).²¹ Treći institut pored ugovora o jamstvu i odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja jest jamstvo za ispravnost prodane stvari (tzv. garancija).

Nedostaci na činidbi ogledaju se kao nedostaci samog objekta činidbe, koji objekt može biti stvar ili pravo. Tako se nedostaci na činidbi ukazuju kao faktične mane stvari, npr. stvar nema uobičajena svojstva, odnosno ugovorena svojstva ili kao pravni nedostaci, npr. preneseno pravo uopće ne postoji ili postoji u ograničenom sadržaju i opsegu, a ne onako kako se to očekivalo ili moglo očekivati, odnosno kako je među ugovornim stranama bilo ugovoreno.²²

Odgovornost za faktične mane stvari i pravne nedostatke ispunjenja ukazuje na to da se pravni učinci naplatnog pravnog posla nisu u potpunosti ugasili samim ispunjenjem dužnih činidbi. Ovaj pravni institut vrlo je važan i značajan na području obveznog prava²³ te je toliko povezan sa svrhom naplatnih pravnih poslova da se odgovornost za nedostatke dužne činidbe podrazumijeva u svakom takvom pravnom poslu. To znači da ta odgovornost pripada u tzv. prirodne sastojke pravnih poslova

²¹ Ispunjenje uzrokuju (znači) prestanak obveznopavnog odnosa pravilnim i urednim ispunjenjem dužne činidbe.

²² Klarić – Vedriš, str. 415.

²³ Šoljan, Vedran, „Odgovornost za materijalne nedostatke stvari po ZOO i Bečkoj konvenciji“, *PUG* 3/08 str. 537-629.

i kao takva uređena je u svim suvremenim obveznopравnim sustavima pretežito dispozitivnim pravnim normama, pa tako i našem ZOO-u.²⁴ Prema odredbi čl. 357. st. 1. ZOO-a, kod naplatnog ugovora svaki ugovaratelj odgovara za materijalne nedostatke svojeg ispunjenja, a prema st. 2. istog članka svaki ugovaratelj odgovara i za pravne nedostatke ispunjenja i dužan je štititi drugu stranu od prava i zahtjeva trećih osoba kojima bi njezino pravo (pravo druge strane) bilo isključeno ili suženo. Treba posebno naglasiti, kako je stavkom 3. ovog članka propisano, da se na navedene odgovornosti (za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja) prenositelja na odgovarajući način primjenjuju odredbe ovog Zakona o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke (stvari), ako za pojedine ugovore nije što drugo propisano. Premda se u ovakvom slučaju ne upućuje na odgovarajuću primjenu propisa o jamstvu za ispravnost prodane stvari, motrišta smo da se i odredbe čl. 423. do 429. ZOO-a mogu na odgovarajući način primijeniti i na prosuđivanje prava i obveza i u drugim obveznopравnim ugovorima pored kupoprodaje, ukoliko za te odnose nije drukčije propisano.

S obzirom da odredbe o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke podrazumijevaju nedostatke predane stvari, odnosno prenesenog prava, navedene odredbe (čl. 400. do 422. i 430. do 437. ZOO-a) uvijek će se moći primijeniti bez značajnih odstupanja i kod drugih dvostrano obvezujućih ugovora kada se dužnikova obveza sastoji u predaji stvari, kao npr. na odgovornost izvođača građevine ili izvođača djela koje se sastoji u izvedbi tjelesne stvari, odgovornost zakupodavca za materijalne nedostatke zakupljene stvari itd. Pri tome je moguće spomenuti više obveznopравnih ugovora u kojima se barem s jedne strane ne podrazumijevaju bilo kakva davanja stvari ili uz obvezu davanja stvari obuhvaćaju i obveze koje se ne sastoje u tome, nego u činjenju, propuštanju ili trpljenju kao npr. obveza izvođača djela, obveza davatelja licencije, obveza posrednika itd. u kojima nema obveze predaje stvari. U ovakvim slučajevima moglo bi se postaviti pitanje kako uopće odredbe koje podrazumijevaju predaju stvari primijeniti na obveze koje se sastoje u nečinjenju, propuštanju, ili trpljenju. De lege lata odgovor je u odredbi čl. 357. st. 3. ZOO-a koja izrijeком određuje primjenu odredaba o odgovornosti prenositelja za nedostatke na sve dužnike iz svih ugovora na odgovarajući način, ako za pojedine ugovore pored toga nije i nešto drugo propisano.²⁵ Pri tome odredbe o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke stvari predstavljaju *lex generalis*, koje će se primijeniti supsidijarno, ako za pojedinu vrstu obveznopравnog ugovora nije drukčije propisano, u kojem će slučaju te posebne odredbe uživati prednost u primjeni. Tako imamo posebna pravila o odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke kod ugovora o djelu *lex specialis*, ugovora o građenju, ugovora o zakupu, ugovora o prijevozu itd. No, opet na pitanja odgovornosti za navedene nedostatke kod spomenutih ugovora koja nisu posebno propisana primijenit ćemo na odgovarajući način odredbe o odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke iz kupoprodaje.

²⁴ Klarić – Vedriš, str. 416.

²⁵ Gorenc, str. 530.

5. ODGOVORNOST ZA MATERIJALNE I PRAVNE NEDOSTATKE ISPUNJENJA

Kada je riječ o odgovornosti za materijalne nedostatke ispunjenja, tada se to odnosi na faktične nedostatke, odnosno mane dovršenog ispunjenja obveze davanja, činjenja, propuštanja ili trpljenja koje predstavljaju predmet obveze, tj. njezin objekt.²⁶ Gorenc smatra da bi bio prihvatljiviji termin „faktičnog nedostatka“ umjesto materijalnog nedostatka, jer izraz materijalni nedostatak zbog semantičke vezanosti uz materiju i materijalno može nesvjesno navesti na pomisao da nedostatak imaju samo stvari²⁷ pri čemu bi se mogla smetnuti s uma odgovornost za faktične nedostatke ispunjenja onih obveza koje ne podrazumijevaju samo stvari nego se sastoje u činjenju, propuštanju ili trpljenju te da faktični nedostatak bolje naglašava razliku između njega i pravnog nedostatka.

Objektivni kriterij za ocjenu postojanja nedostatka jest prvenstveno ugovor koji je sklopljen među ugovornim stranama, pa je dužnik dužan ispuniti svoju obvezu u svemu kako ona u ugovoru glasi. S obzirom na stranačku autonomiju, može se smatrati da se pojam faktičnih (materijalnih) nedostataka ne mora uvijek podudarati sa svakodnevnim shvaćanjem tog pojma, već onda kada ispunjenje u svojim faktičnim sastojcima odstupa od stvarnih elemenata obveze kako su oni ugovoreni, a ako nisu ugovoreni, onda kako su zakonskim dispozitivnim i kongentnim normama određeni.

Odgovornost za nedostatke činidbe u naplatnim pravnim poslovima pada na onog ugovaratelja koji je preuzeo obvezu da drugom ugovaratelju preda stvar ili prenese neko subjektivno pravo. Zbog svoje važnosti, ta odgovornost izgrađena je kao opći institut obveznog prava. Zbog toga za nju vrijede opća načela bez obzira na to o kojoj se vrsti pravnih poslova radi. Tako je, ponavljamo, odredbom čl. 357. st. 1. ZOO-a propisano da svaki ugovaratelj kod naplatnog ugovora odgovara za materijalne (faktične) nedostatke svojeg ispunjenja, a stavkom 2. istog članka, da pri tome odgovornost za pravne nedostatke uključuje i dužnost zaštite druge strane od prava i zahtjeva trećih osoba (tzv. zaštita od evikcije) te da se na navedene odgovornosti prenositelja primjenjuju na odgovarajući način odredbe ZOO-a o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke (prodane stvari), ako za pojedine ugovore nije što drugo propisano, kao što je to npr. kod ugovora o djelu, ugovora o građenju, ugovora o prijevozu i dr. (čl. 367. st. 3. ZOO-a).²⁸

Kako kod naplatnog ugovora svaki ugovaratelj odgovara za materijalne i pravne nedostatke svojeg ispunjenja, smatramo da je prihvatljivo motrište Gorenca, prema

²⁶ Predmet (objekt) obveze ili činidbe jest svaka pozitivna ili negativna ljudska radnja koju je dužnik na temelju obveznog pravnog odnosa dužan izvršiti vjerovniku. Vidi: Klarić – Vedriš, str. 89.

Objekti građanskopravnih odnosa su stvari, činidbe, imovina i osobna neimovinska dobra povodom kojih pravni subjekti stupaju u te odnose. Pod stvarima u građanskopravnom smislu razumijevaju se dijelovi prirode koji se mogu osjetilima primijetiti, koji su prostorno ograničeni i koji postoje u sadašnjosti ili za njih postoje pretpostavke da će doista nastati u budućnosti. Klarić – Vedriš, str. 71.

²⁷ Gorenc, str. 531.

²⁸ Klarić – Vedriš, str. 416.

kojem se kod jednostrano obveznog ugovora u pravilu ne odgovara za nedostatke ispunjenja jer se na njega ne primjenjuje načelo jednake vrijednosti uzajamnih davanja.²⁹ Ispunjenje, kako je već spomenuto, znači prestanak obveznog pravnog odnosa pravilnim i urednim ispunjenjem dužne činidbe. Ispunjenjem prestaju obveze neovisno iz kojeg izvora proistječu. Kod toga se smatra ono davanje, činjenje, propuštanje i/ili trpljenje koje čini predmet dužnikove obveze, a radi se o ispunjenju u smislu svršene radnje, odnosno propuštanja, a ne u smislu ispunjenja koje još traje. Kod toga nedostatak nema samo ispunjenje kao radnja koja traje, nego rezultat ispunjenja. Tako npr. nema nedostatak predanje stvari s nedostatkom, nego već predana stvar ili nema nedostatak samo popravljivanje automobila koje neće imati za učinak njegovo uredno funkcioniranje, nego popravak nakon kojeg automobil uredno ne funkcionira. Kada se radi o pravnim nedostacima, vrijeme prije dovršetka ispunjenja nije pravno relevantno nego je odlučan trenutak završetka ispunjenja, odnosno da li u tom trenutku postoji ili ne postoji određeni pravni nedostatak.

U vezi s prestankom ugovornih obveza potrebno je razlikovati prestanak obveze od prestanka ugovora. Dok ispunjenjem činidbe ugovorna obveza nedvojbeno prestaje, dotle ugovor kao izvor te obveze u pravilu traje i dalje. To naročito dolazi do izražaja kod ostvarivanja određenih zahtjeva koji mogu nastati nakon ispunjenja ugovornih obveza, kao npr. kod zahtjeva povodom materijalnih ili pravnih nedostataka ispunjenja, prekomjernog oštećenja i dr.³⁰

Kako prodavatelj odgovara kupcu ako na predanoj stvari postoje nedostaci, tako i svaki prenositelj koji na temelju teretnog ugovora prenosi neku stvar ili pravo na stjecatelja odgovara kao i prodavatelj. Nedostaci mogu biti faktične i pravne prirode. S obzirom na različitu narav ovih dviju vrsta nedostataka, odgovornost prodavatelja posebno je uređena i to za materijalne nedostatke odredbama čl. 400 do 422. ZOO-a,³¹ a za pravne nedostatke odredbama čl. 430. do 437. ZOO-a.³² Pored toga prodavatelj može prema kupcu imati i odgovornost na temelju jamstva (garancije) za ispravnost prodane stvari, što je regulirano odredbama čl. 423. do 429. ZOO-a.³³

²⁹ Gorenc, str. 529.

³⁰ Klarić – Vedriš, str. 466.

³¹ Vidi više: Čuveljak, Jelena, „Odgovornost prodavatelja za materijalne nedostatke prodane stvari“, I. dio, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, br. 5/02, str. 19-31 i II. dio, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, br. 6/02, str. 6-18. te *Odgovornost prodavatelja za materijalne nedostatke prodane stvari po novom ZOO*, Novi Zakon o obveznim odnosima s komentarom promjena u obveznom pravu, Poslovno savjetovanje TEB, Zagreb, 2006., str. 91 do 114.

³² Vidi više: Čuveljak, Jelena, „Odgovornost prodavatelja za pravne nedostatke“, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, br. 8/02, str. 35-42.

³³ Vidi više: Cvrčić, Renata, „Odgovornost proizvođača za proizvode s nedostatkom (rješenja u njemačkom i američkom pravu s osvrtom na stanje u Republici Hrvatskoj“, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, br. 3/02, str. 25-36.

6. ODGOVORNOST ZA MATERIJALNE NEDOSTATKE STVARI (ČINIDBE)

Već smo prethodno naveli da materijalni nedostaci ispunjenja upućuju na to da se radi o faktičkim manama dovršenog ispunjenja dužne činidbe,³⁴ čiji objekt može biti stvar ili pravo, a koja činidba čini pobliži sadržaj dužnikove obveze. Objektivni kriterij za ocjenu postojanja nedostataka primarno predstavlja ugovor jer je dužnik dužan ispuniti ugovorenu obvezu u svemu kako ona ugovorom glasi tj. njegovim odredbama utanačenu,³⁵ a tek kada to ugovorom nije jasno ili je njegovim odredbama nepotpuno regulirano, primjenjuju se zakonski dispozitivni propisi. Na navedene odgovornosti prenositelja na odgovarajući način primjenjuju se odredbe ZOO-a o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke (stvari), ako za pojedine ugovore nije što drugo propisano.

Odredbe o odgovornosti za materijalne nedostatke stvari za koje prodavatelj odgovara odnose se: na vrijeme u kojem oni trebaju postojati da bi se za njih odgovaralo (čl. 400. st. 1. do 3. ZOO-a), na pojam nedostataka (čl. 401. ZOO-a), na nedostatke za koje prodavatelj ne odgovara (čl. 400. st. 4. i 402. ZOO-a), na dužnosti kupca čije je ispunjenje pretpostavka očuvanja prava (čl. 403. do 406. ZOO-a), na učinke prodavateljeva znanja za nedostatke (čl. 407. ZOO-a), na dispozitivnost odredaba o odgovornosti za materijalne nedostatke (čl. 408. ZOO-a), na učinke prisilne javne prodaje (čl. 409. ZOO-a), na prava kupca zbog nedostataka u kvaliteti (čl. 410. i 411. do 413. te čl. 416. do 419. te 420 i 421. ZOO-a) na pravni položaj ugovornih strana u slučaju nedostataka u količini (čl. 414. i 415. ZOO-a) te na rok za ostvarivanje kupčevih prava (čl. 422. ZOO-a).

6.1. Opće pretpostavke odgovornosti

Prodavatelj odgovara kupcu za materijalne nedostatke stvari koje je ona imala u trenutku prijelaza rizika³⁶ na kupca, bez obzira na to je li mu bilo ili nije bilo poznato (čl. 400. st. 1. ZOO-a). On odgovara za nedostatke ako su pri tome ispunjene propisane zakonske pretpostavke takve odgovornosti. Dakle, odgovara za one materijalne nedostatke koje je stvar imala u trenutku predaje, kao i u trenutku vjerovnikova pada u zakašnjenje s preuzimanjem dovršenog ispunjenja. Prema čl. 389. st. 1. ZOO-a, prodavatelj je dužan predati kupcu stvar u vrijeme i na mjestu predviđenom ugovorom, a st. 2. istog članka propisano je da je u pravilu prodavatelj ispunio svoju obvezu predaje kupcu kada mu stvar uruči ili preda ispravu kojom se

³⁴ Činidba je svaka pozitivna ili negativna ljudska radnja koju je dužnik na temelju obveznog odnosa dužan izvršiti vjerovniku, a mora imati imovinski karakter, biti moguća, dopuštena te određena ili određiva. Klarić – Vedriš, str. 89.

³⁵ Čl. 342. st. 1. ZOO-a.

³⁶ Isto rješenje predviđa i njemački *Građanski zakonik, Bürgerliches Gesetzbuch* (18. August 1896 (BGBl. S. 195) in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 15. März 2012 (BGBl. 2012 II S. 178) (dalje: BGB) u § 446. BGB-a.

stvar može preuzeti. Prodavatelj će odgovarati i za one materijalne nedostatke koji se pojave nakon prijelaza rizika na kupca, ako su posljedica uzroka koji je postojao prije toga (čl. 400. st. 2. ZOO-a). Pri tome se presumira da je nedostatak koji se pojavio u roku od šest mjeseci od prijelaza rizika postojao u vrijeme prijelaza rizika na kupca, osim ako prodavatelj ne dokaže protivno ili to ne proizlazi iz naravi stvari ili pak naravi samog nedostatka (čl. 400. st. 3. ZOO-a).³⁷ Dakle, za ostvarivanje zahtjeva iz odgovornosti za nedostatke stvari (činidbe) moraju se kumulativno ispuniti sljedeće zakonske pretpostavke:

- da se radi o naplatnom pravnom poslu,
- da materijalni nedostaci moraju postojati u trenutku prijelaza rizika na stjecatelja ili su posljedica uzroka koji je postojao prije tog trenutka, dok pravni nedostaci moraju postojati u trenutku ispunjenja ugovora. Pretpostavlja se da je nedostatak postojao u vrijeme prijelaza rizika, ako se pojavi u roku od šest mjeseci od prijelaza rizika. Međutim, stjecatelj može dokazivati protivno ili pak da suprotno proizlazi iz naravi stvari, odnosno naravi samog nedostatka.
- da stjecatelj nije znao niti je morao znati za nedostatke činidbe (stvari ili prava). Pri tome uočavamo da se ne traži da stjecatelj bude u bludnji. Kada bi se tražila stjecateljeva bludnja, bilo bi potrebno da on u slučaju kad podnese tužbu zbog nedostataka stvari dokaže kako je bio doveden u bludnju, što bi značilo da je sam otuđivatelj znao za nedostatke. Međutim, otuđivatelj odgovara za nedostatke ako oni objektivno postoje bez obzira na to je li za njih znao ili nije znao.³⁸

6.2. Postojanje materijalnih nedostataka na stvari (činidbi)

Odredba čl. 401. st. 1. ZOO-a materijalne je nedostatke sistematizirala u sedam slučajeva (grupa). Tako prema toj odredbi nedostatak postoji:

- ako stvar nema potrebna svojstva³⁹ za svoju redovnu uporabu ili za promet (npr. isporučeni stroj ne radi ili isporučeni poljoprivredni proizvodi nisu zdravstveno ispravni);
- ako stvar nema potrebna svojstva za posebnu (naročitu) uporabu⁴⁰ za koju je kupac nabavlja, a koja je bila poznata prodavatelju ili mu je morala biti poznata

³⁷ Pavlović, Mladen, „Prijenos i podjela rizika kod ugovora o djelu i o građenju“, *Novi informator*, Zgb, br. 6174 i 6177/13.

³⁸ Klarić – Vedriš, str. 417.

³⁹ Tako čl. 922. st. 1. *Austrijskog Općeg građanskog zakonika, Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB), Patent vom 1ten Junius 1811, JGS Nr. 946/1811 idF BGBl I 58/2004, 77/2004, 43/2005; 113/06) (dalje: ABGB) propisuje da ako netko drugome prepušta stvar na naplatni način, taj odgovara da ona ima izričito ugovorena svojstva ili uobičajeno pretpostavljene osobine, da odgovara svojem opisu, probi ili uzorku i da može biti uporabljena sukladno prirodni posla ili postignutom sporazumu.

⁴⁰ Materijalni nedostatak stvari postoji ako stvar nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu radi koje je kupac nabavlja, a koja je bila poznata prodavatelju ili mu je morala biti poznata. (VTS,Pž-4173/04 od 6. 2. 2007. Izbor odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske broj 13/24).

(npr. umjesto da je isporučio kukuruz sjemenski, on je isporučio merkantilni kukuruz);

- ako stvar nema svojstva i odlike koje su izrijeком ili prešutno ugovorene, odnosno propisane⁴¹ (npr. isporučeni parket ne odgovara prvoj klasi ili stvar nema svojstva koja su predviđena propisima o standardizaciji). Ali prodavatelj odgovara i za nedostatke koje je kupac mogao lako opaziti, ako je izjavio da stvar nema nikakvih nedostataka ili da stvar ima određena svojstva i odlike, koje doista nema (čl. 402. st. 4. ZOO-a);
- ako predana stvar nije jednaka uzorku ili modelu na temelju kojih je ugovor sklopljen, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obavijesti (npr. isporučena tkanina ne odgovara uzorku na temelju kojeg je ugovor zaključen);
- ako stvar nema svojstva koja inače postoje kod drugih stvari iste vrste i koja je kupac mogao opravdano očekivati prema naravi stvari, posebno uzimajući u obzir javne izjave prodavatelja, proizvođača i njihovih predstavnika o svojstvima stvari putem medija, reklama, označavanja stvari i sl. Ali, ako je kupac na temelju izjava proizvođača ili njegova predstavnika očekivao postojanje određenih svojstava stvari, nedostatak se ne uzima u obzir, ako prodavatelj nije znao niti morao znati za te izjave ili su te izjave bile opovrgnute do trenutka sklapanja ugovora ili one nisu utjecale na odluku kupca da sklopi ugovor (čl. 401. st. 2. ZOO-a). Pri tome proizvođač nije samo onaj koji je proizveo prodanu stvar, već i uvoznik stvari te svaka druga osoba koja se predstavlja kao proizvođač stavljanjem svojega imena ili naziva, žiga ili druge oznake na stvari;⁴²
- ako je stvar nepravilno montirana pod uvjetom da je usluga montaže uključena u ispunjenje ugovora o prodaji (npr. isporuka elemenata koje po ugovoru treba sastaviti);
- ako je nepravilna montaža posljedica nedostataka u uputama za montažu (npr. upute za montažu su nepotpune ili pogrešno sastavljene).

Potrebno je napomenuti da su tri posljednja nabrojana slučaja postojanja materijalnog nedostatka stvari unesena u pravila o odgovornosti za ove vrste nedostataka donošenjem važećeg ZOO-a iz 2005. god. Prema ranijem ZOO/91, nedostatak je postojao samo u prva četiri navedena slučaja. Ova izmjena u definiranju pojma materijalnog nedostatka stvari posljedica je obveze Republike Hrvatske da svoje zakonodavstvo uskladi s pravilima europskog prava, konkretno s pravilima Smjernice 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. 5. 1999. o nekim aspektima prodaje potrošačkih roba i s njima povezanim garancijama.⁴³

⁴¹ Prodavatelj bačve odgovara za njezin nedostatak koji se sastoji u tome da ona propušta tekućinu, jer je nepropusnost svojstvo potrebno za redovitu upotrebu bačve, pa nije potrebno da ugovorne strane takva svojstva posebno ugovore (VS,Rev-2032/81 od 23. 2. 1982. PSP-21/78).

⁴² Tako i Klarić – Vedriš, str. 418.

⁴³ *Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees*; Official Journal L 171, 07/07/1999 P. 0012 – 0016.

Ova je smjernica jedan od najznačajnijih koraka na putu modernizacije i unifikacije ugovornog prava uopće, a posebno prava kupoprodaje u Europi.⁴⁴ Iako je to prvenstveno potrošačka smjernica, značajno je utjecala na unifikaciju općih pravila o odgovornosti prodavatelja za materijalne nedostatke stvari u zemljama Europske unije. Dovoljno je samo podsjetiti se na primjer njemačkog prava. Naime, njemačkom je zakonodavcu upravo obveza implementacije odredaba Smjernice 1999/44 bila jedan od najznačajnijih razloga za veliku reformu BGB-a, odnosno obveznog prava iz 2002. godine.⁴⁵

6.3. Postojanje i nepostojanje odgovornosti za materijalne nedostatke

Odgovornošću za materijalne nedostatke stvari (činidbe) kod naplatnih pravnih poslova opterećen je onaj ugovaratelj čija se obveza sastoji u predaji stvari. On odgovara za nedostatke, ako su ispunjene navedene pretpostavke odgovornosti navedene pod 5.1. ovog rada, te odgovara za one materijalne nedostatke koje je stvar imala u trenutku prijelaza rizika na stjecatelja, što znači u trenutku predaje. Odgovornost će postojati i kada otudivatelj (prodavatelj) nije znao za nedostatke stvari. Otudivatelj (prodavatelj) odgovarat će i za materijalne nedostatke stvari koji se pojave nakon prijelaza rizika na stjecatelja (kupca), ako su posljedica uzroka koji je postojao prije toga.

Načelno se ne odgovara za materijalne nedostatke stvari koje je stjecatelj mogao lako uočiti, ali će otudivatelj stvari odgovarati i za takve nedostatke ako je izjavio da stvar nema nikakve nedostatke ili je pak tvrdio da stvar ima određena svojstva ili odlike koje doista nema.

Protivno tome, odgovornosti za materijalne nedostatke nema u sljedećim slučajevima:

- kad je stvar stečena besplatnim pravnim poslom;
- kad je stvar prodana na prisilnoj javnoj prodaji (čl. 409. ZOO-a);
- kada su nedostaci u trenutku sklapanja ugovora bili poznati kupcu ili mu nisu mogli ostati nepoznati (čl. 402. st. 1. ZOO-a), npr. očito je bilo da se radi o rabljenom rovokopaču starom pet godina koji je bio predmetom kupoprodaje. Smatra se, da nisu mogli ostati nepoznati kupcu oni nedostaci koje bi brižljiva osoba s prosječnim znanjem i iskustvom osobe istog zanimanja i struke kao kupac mogla lako opaziti pri uobičajenom pregledu stvari (čl. 402. st. 2. ZOO-a). Ova odredba ne primjenjuje se na ugovore koje fizička osoba kao

⁴⁴ Više vidi: Bianca, A. – Grundmann, S., „EU Sales Directive – Commentary“, *European Review of Private Law*, 2001/2-3.; Staudenmeyer, P., „The Directive on the Sales of Consumer Goods and Associated Guarantees – A Milestone in the European Consumer and Private Law“, *European Review of Private Law*, 2000/8, str. 369-375.

⁴⁵ *Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts*, 26. 11. 2001 (BGBl. I S 3138), na snazi od 1. siječnja 2002. godine. Vidi: čl. 434-442. BGB-a. Više o tome vidi: Schlechtriem, P., *The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe*, German Law Archive (2002) Oxford, U Comparative L Forum 2 at ouclf.iuscomp.org, dostupno na stranici: <http://www.iuscomp.org/gla/>

kupac sklapa izvan svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti s fizičkom ili pravnom osobom koja kao prodavatelj djeluje u okviru svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti (potrošački ugovori);⁴⁶

- kada je ugovorom isključena. Tako ugovaratelji mogu ograničiti ili sasvim isključiti prodavateljevu odgovornost za materijalne nedostatke stvari (čl. 408. st. 1. ZOO-a).⁴⁷ Međutim, ta ugovorna odredba bit će ništetna ako je nedostatak bio poznat prodavatelju,⁴⁸ a o njemu nije obavijestio kupca, kao i onda kad je prodavatelj nametnuo takvu odredbu u ugovoru koristeći se svojim monopolskim položajem te ako se radi o potrošačkom ugovoru (čl. 408. st. 2. ZOO-a);
- kada se odrekne odgovornosti za materijalne nedostatke. Međutim, kupac koji se odrekao prava na raskid ugovora zbog nedostataka stvari zadržava ostala prava zbog tih nedostataka (čl. 408. st. 3. ZOO-a). U tzv. averzionalnim pravnim poslovima, a to su oni u kojima se stvari stječu onako kako stoje ili leže (npr. kupnja uduture) smatra se da se stjecatelj prešutno odrekao zahtjeva iz te odgovornosti, ali to vrijedi samo ako određena svojstva stvari nisu posebno ugovorena;
- ako se nedostaci pokažu nakon što je proteklo dvije godine od predaje stvari, a kod trgovačkog ugovora šest mjeseci (skriveni nedostaci). Kod prodaje rabljenih stvari kao npr. automobila, strojeva i sl. dopušteno je ugovoriti rok od jedne godine, a kod trgovačkih ugovora i kraći rok. Pri tome treba naglasiti da se svi navedeni rokovi ugovorom mogu produljiti.⁴⁹

6.4. Obveza pregleda stvari i dužnost obavijesti među ugovarateljima

Da bi se kupac (stjecatelj) mogao koristiti pravima koja mu pripadaju s naslova odgovornosti za nedostatke stvari, dužan je stvar što je moguće prije na uobičajen način pregledati ili je dati na pregled i o vidljivim nedostacima obavijestiti

⁴⁶ Za napomenuti je da se ova odredba ne primjenjuje na potrošačke ugovore, što upućuje na to da je potrošač kao kupac oslobođen pregleda stvari, odnosno da pregled stvari nije pretpostavka za ostvarenje prava s naslova odgovornosti za materijalne nedostatke. Potrošački je ugovor onaj koji naravna (fizička) osoba kao kupac sklapa izvan svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti s naravnom (fizičkom) ili pravnom osobom koja kao prodavatelj djeluje u okviru svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti. Tako i Klarić – Vedriš, str. 417. i 419. Vidi više: Baretić, Marko, „Zaštita potrošača u EZ“, (I dio), *HPR*, br. 7/02, str. 93-109//02 i (II dio), *HPR* br. 8/92, str. 50-63; te „Nove obveze trgovca prema novom Zakonu o zaštiti potrošača s posebnim osvrtom na nepoštenu poslovnu praksu“, *PuG, Zgb*, br. 4/07, str. 229-268 od istog autora.

⁴⁷ Ugovaratelji mogu ograničiti ili sasvim isključiti odgovornost prodavatelja za sve materijalne nedostatke stvari, kako za vidljive, tako i za skrivene nedostatke (VS, Rev-2432/82 od 5. 5. 1983., PSP-23/95).

⁴⁸ Odgovornost prodavatelja pri kupnji automobila uz klauzulu „kupljeno-videno“ ne može se isključiti kada su mu nedostaci (veći broj prijedjenih kilometara) bili poznati (VS, Rev-3770/93 od 29. 11. 1995. Izbor 1/96-7).

⁴⁹ Klarić – Vedriš, str. 419.

prodavatelja⁵⁰ (otuđivatelja) u roku od osam dana, a kod trgovačkog ugovora bez odlaganja, inače gubi pravo koje mu po toj osnovi pripada (čl. 403. st. 1. ZOO-a).⁵¹ Napominje se da kod potrošačkih ugovora kupac (potrošač) nije dužan pregledati stvar, niti je dati na pregled, ali je kod vidljivih nedostataka dužan obavijestiti prodavatelja (otuđivatelja) u roku od dva mjeseca od dana kada je otkrio nedostatak, a najkasnije u roku od dvije godine od prijelaza rizika na potrošača (čl. 403. st. 4. ZOO-a).⁵²

Kada su obje strane nazočne pregledu, kupac (stjecatelj) dužan je odmah dati svoje primjedbe na vidljive nedostatke, inače gubi pravo koje mu po toj osnovi pripada (čl. 403. st. 2. ZOO-a). Ako je kupac (stjecatelj) otpremio stvar dalje bez pretovara (npr. kod robe u tranziciji), a prodavatelju je pri sklapanju ugovora bila poznata ili morala biti poznata mogućnost takve daljnje otpreme, pregled stvari može biti odgođen do njezina prispjeća u novo određeno mjesto. U takvom slučaju kupac (stjecatelj) dužan je prodavatelja (otuđivatelja) obavijestiti o nedostacima, čim je po redovitom tijeku stvari mogao za njih doznati od svojih klijenata (čl. 403. st. 3. ZOO-a).⁵³

U obavijesti o nedostatku stvari kupac (stjecatelj) nije dužan pobliže opisati nedostatak i pozvati prodavatelja (otuđivatelja) da pregleda stvar, osim kada se radi o trgovačkom ugovoru. Obavijest o nedostatku kod trgovačkih ugovora mora sadržavati detaljan opis nedostatka i poziv prodavatelju (otuđivatelju) da pregleda stvar, a to bi se moglo unijeti i u ostalim ugovorima⁵⁴ (čl. 406. st. 1. ZOO-a).

Ako pravodobno poslana obavijest preporučenim pismom, brzojavom, telefaksom ili na drugi pouzdan način o nedostatku zakasni ili uopće ne stigne

⁵⁰ Prigovor na kakvoću isporučene robe može se staviti pisanim putem, usmeno, telefonom i brzojavom, ako nema sumnje da prodane stvari imaju nedostatke (VS, Rev-576/87 od 8. 10. 1987. PSP-37/53).

⁵¹ Kupac je dužan primljenu stvar bez odgađanja pregledati ili je dati na pregled na uobičajeni način. Što je u pojedinom slučaju vidljivi ili nevidljivi nedostatak, proizlazi iz pravila određene struke, pa iz pravila pojedine struke također proizlazi što je u pojedinom slučaju uobičajeni način pregleda. Kada pravila struke to nalažu, uobičajeni način pregleda vidljivog nedostatka nije samo vizualni pregled stvari, nego je dužnost kupca koji postupa pažnjom dobrog stručnjaka izvršiti provjeru kvalitete odgovarajućim pregledom kod ovlaštene osobe. Stoga, kad prodavatelj nije dao atest kao dokaz kvalitete kemijskog sastava isporučene stvari, a kupac tome nije prigovorio, kupac je dužan stvar dati na pregled radi kemijske analize i potom odmah obavijestiti prodavatelja o nedostatku (VTS, Pž-7963/13 od 17. 11. 2016. Izbor odluka Visokog trgovačkog suda RH Zagreb br. 20/32).

⁵² Ovo je jedna od bitnih razlika kod potrošačkih ugovora predviđena Zakonom o obveznim odnosima u korist potrošača

⁵³ Kupac je u međunarodnoj prodaji robe dužan pregledati robu ili je dati na pregledu što je moguće kraćem roku i o tome prodavatelju poslati obavijest u kojoj mora navesti narav nedostatka u razumnom roku od kada je taj nedostatak otkrio ili ga je morao otkriti. Ako je kupac tako postupio, ima pravo na sniženje cijene, osim ako je prodavatelj otklonio nedostatke ili ako je kupac odbio primiti isporuku robe bez nedostatka (VTS, Pž-2879/10 od 2. 4. 2014. Izbor odluka VTS br. 19/66).

⁵⁴ Kupac iz ugovora o međunarodnoj prodaji robe gubi pravo pozivati se na nedostatak neusklađenosti robe ako o tome nije prodavatelju poslao obavijest u kojoj je naveo narav nedostatka i to u razumnom roku od kada je nedostatak otkrio ili morao otkriti. Kupac koji je pravovremeno i uredno obavijestio prodavatelja o materijalnim nedostacima stvari nije se time u cijelosti oslobodio obveze plaćanja cijene. U tom slučaju umjesto ugovorene cijene kupljene stvari, kupac je u obvezi isplatiti prodavatelju sniženu cijenu koja odgovara vrijednosti stvarno isporučene stvari. VTS, Pž-945/06 od 24. 2. 2009. Izbor odluka VTS RH br. 15/17).

primatelju, smatra se da je kupac (stjecatelj) svoju obvezu obavješćivanja ispunio (čl. 406. st. 2. ZOO-a).

Ako se nakon prijema stvari pokaže na njoj neki nedostatak koji se nije mogao otkriti uobičajenim pregledom prilikom preuzimanja stvari, kupac (stjecatelj) dužan je pod prijetnjom gubitka prava o tom nedostatku obavijestiti prodavatelja (otudivatelja) u roku od dva mjeseca računajući od dana kada je nedostatak otkriven. Tako valja postupiti i kod potrošačkog ugovora, a kod trgovačkog ugovora obavijest se mora poslati bez odgađanja tj. odmah po otkrivanju nedostatka (čl. 404. st. 1. ZOO-a).

Prodavatelj (otudivatelj) ne odgovara za nedostatke koji se pokažu pošto proteknu dvije godine od predaje stvari, a kod trgovačkog ugovora šest mjeseci (čl. 404. st. 2. ZOO-a).⁵⁵

Kod prodaje rabljenih stvari ugovorne strane mogu ugovoriti rok od jedne godine za skrivene nedostatke, a kod trgovačkih ugovora i kraći rok (čl. 404. st. 3. ZOO-a). Navedeni rokovi iz st. 2. i 3. čl. 404. ZOO-a sporazumom stranaka mogu se produljiti (čl. 404. st. 4. ZOO-a).⁵⁶ Svi navedeni rokovi kod vidljivih i skrivenih nedostataka računat će se od predaje popravljene stvari, zamjene dijelova i sl. ako je zbog takvog nedostataka došlo do popravljanja stvari, zamjene stvari ili dijelova (čl. 405. ZOO-a).

Treba upozoriti na značaj činjenice da je prodavatelj (otudivatelj) znao za nedostatak. U tom slučaju kupac (stjecatelj) ne gubi pravo da se pozove na neki nedostatak i kada nije ispunio svoju obvezu da stvar pregleda bez odgađanja ili obvezu da u određenom roku obavijesti prodavatelja o postojanju nedostatka, a i kad se nedostatak pokazao tek nakon proteka dviju godina od predaje stvari, ako je taj nedostatak bio poznat prodavatelju ili mu nije mogao ostati nepoznat (čl. 407. ZOO-a).⁵⁷

Dakle, rokovi u kojima kupac (stjecatelj) treba obavijestiti prodavatelja (otudivatelja) o uočenim nedostacima prekluzivne su naravi te u slučaju propuštanja valjanog obavješćivanja u tim rokovima kupac (stjecatelj) gubi prava koja mu

⁵⁵ Prodavatelj stvari iz trgovačkog ugovora ne odgovara za skrivene nedostatke koji se pokažu nakon proteka šest mjeseci od predaje stvari kupcu, ako ugovorne strane nisu ugovorile dulji rok (VTS, PŽ-8794/13 od 5. 7. 2005. Izbor odluka Visokog trgovačkog suda RH Zagreb br. 20/33).

⁵⁶ Kupac ne gubi pravo na uklanjanje nedostataka kada je prodavatelj prihvatio nepravodobno stavljene prigovore i ugovorom među strankama određen rok uklanjanja nedostataka, a to se odnosi i na prodavateljeva pravnog sljednika jer je riječ o postojećem potraživanju s obzirom na to da je pravni prednik tuženika prihvatio uklanjanje nedostataka (VS, Rev-8/88 od 6. 4. 1988. PSP-40/70).

⁵⁷ Prema čl. 203. švicarskog Zakona o obligacijama (Legge federale di complemento del Codice civile svizzero (Libro quinto: *Diritto delle obbligazioni*) del 30 marzo 191; dalje: OR), prodavatelj koji je s nakanom doveo kupca u zabludu ne može ograničiti svoju odgovornost zbog kupčeva propuštanja obavijesti. Prema par. 928. ABGB-a, prodavatelj koji je sa zlom nakanom prešutio nedostatke ne može se pozvati na odredbe koje idu na štetu kupca zbog propuštanja stavljanja prigovora. Ako je prodavatelj znao za materijalne nedostatke stvari, kupac ne gubi prava koja mu po toj osnovi pripadaju, iako nedostatak nije uočio prilikom pregleda stvari i o njegovu postojanju obavijestio prodavatelja bez odgađanja, čak i kada se nedostatak (kod trgovačkih ugovora) pokazao nakon isteka roka od šest mjeseci od predaje stvari (VTS, PŽ-4678/10 od 20. 5. 2014. Izbor sudskih odluka Visokog trgovačkog suda Zagreb br. 19/68).

pripadaju s naslova otuđivaateljeve odgovornosti za materijalne nedostatke.⁵⁸ Pravilo o prekluzivnosti rokova vrijedi u dva slučaja i to kada prodavatelj nije znao za nedostatak i kada nije mogao znati za taj nedostatak. U protivnom pravni položaj ugovornih strana bitno je drukčiji jer tada kupac (stjecatelj) uopće ne mora obavijestiti prodavatelja o nedostacima te neće izgubiti prava koja mu pripadaju po zakonu (čl. 407. ZOO-a).⁵⁹

6.5. Sadržaj odgovornosti

Prema odredbi čl. 410. st. 1. ZOO-a, kupac (stjecatelj) koji je uredno obavijestio prodavatelja (otuđivaatelja) o nedostatku može po svojem izboru koristiti jedno od prava⁶⁰ i to:

- zahtijevati da se nedostatak ukloni ili da mu se preda druga stvar bez nedostatka, što znači može ustrajati na ispunjenju ugovora. Troškove otklanjanja nedostatka ili predaje druge stvari bez nedostatka snosi prodavatelj (otuđivaatelj) prema čl. 410. st. 3. ZOO-a;
- zahtijevati sniženje cijene, što znači prilagodbu cijene umanjenoj vrijednosti stvari;
- izjaviti da raskida ugovor, nakon što su iscrpljene mogućnosti za njegovo ispunjenje;⁶¹

⁵⁸ Obavijest kupca o postojanju materijalnih nedostataka kupljene stvari kod međunarodne prodaje robe upućena prodavatelju u propisanom roku valjana je i kada je učinjena u usmenom obliku (VTG, PŽ-4589/09 od 11. 2. 2014. Izbor sudskih odluka Visokog trgovačkog suda Zagreb br. 19/67).

⁵⁹ Loša kvaliteta prodanih sadnica nedostatak je koji nije mogao ostati nepoznat prodavatelju koji se bavi prodajom sadnica (VS, Rev-51/1991 od 29. 5. 1991.), a prema drugoj odluci istog suda, Dužniku koji je specijalizirana trgovinska organizacija za prodaju građevnog materijala bili su poznati ili nisu mogli ostati nepoznati nedostaci koji su posljedica uskladištenja robe protivno uputama proizvođača te robe zato što je znao za takvo nepropisno uskladištenje (VS, Rev-3670/93 od 21. 5. 1995.).

⁶⁰ Kupac koji je pravodobno i uredno obavijestio prodavatelja o nedostatku ima pravo zahtijevati od prodavatelja uklanjanje nedostatka, predaju druge stvari bez nedostatka, sniženje cijene ili izjaviti da raskida ugovor. U suprotnom kupac gubi pravo koje mu pripada po toj osnovi (VTS, PŽ-1300/97 od 25. 11. 1997. Zbirka, 5/40). Kupac koji nije pravodobno i uredno obavijestio prodavatelja o nedostatku na stvari gubi pravo na naknadu direktne štete (čl. 488. st. 2. ZOO-a), ali ne i pravo na naknadu indirektna štete (čl. 488. st. 3. ZOO-a) (VS, Rev-61/85 od 24. 12. 1985. PSP 31/57).

⁶¹ Kupac nema pravo raskinuti ugovor o kupoprodaji zbog materijalnih nedostataka stvari ako mu je nemoguće vratiti stvar u stanju u kojem ju je primio, a pri tome stvar nije propala ili oštećena zbog nedostatka koji opravdava raskid ugovora (VTS, PŽ-371/10 od 18. 2. 2014. Izbor br. 19/69).

- zahtijevati naknadu štete u svakom od nabrojanih slučajeva koju može kumulirati, uključivo i štetu koju je pretrpio na drugim svojim dobrima (čl. 410. st. 2. ZOO-a).⁶²

Izbor prava kojim će se kupac (stjecatelj) koristiti uvjetovan je ispunjenjem dodatnih pretpostavki koje treba u bitnome razmotriti uz svako od postojećih prava.

Tako je pravo na uklanjanje nedostatka ili zamjene stvari bez nedostatka postavljeno alternativno. To su primarna kupčeva (stjecateljeva) prava, a troškovi u tom slučaju terete prodavatelja (otuđivatelja). Međutim, ukoliko bi način uklanjanja nedostatka, odnosno predaja druge stvari bez nedostatka prouzročio neugodnosti kupcu (stjecatelju), kao što je npr. višekratno dolaženje radnika u stan, nemogućnost uporabe stvari kroz dulje vrijeme i sl., tada kupac (stjecatelj) ima pravo na raskid ugovora ili razmjerno sniženje cijene.⁶³ To su ipak supsidijarna prava jer je intencija zakonodavca bila na ispunjenju ugovora otklanjanjem nedostatka na stvari ili isporuku druge stvari bez nedostatka. Međutim, uklanjanje nedostatka može se zahtijevati samo ako je nedostatak moguće ukloniti u razumnom roku, što se ocjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Pri tome neotklonjivim nedostatkom trebao bi se smatrati onaj nedostatak čije otklanjanje zahtijeva pretjerano visoke troškove ili bi se isti mogao ukloniti uz neočekivano velike napore, dok zamjena stvari dolazi u obzir samo kod generičkih stvari.⁶⁴

Ako se nedostatak ne ukloni ili ne isporuči druga stvar u razumnom roku, kupac (stjecatelj) zadržava pravo na raskid ugovora ili na sniženje cijene (čl. 411. ZOO-a). Mogućnost zahtjeva za sniženje cijene usmjerena je na prilagodbu cijene smanjenoj vrijednosti stvari uslijed postojanja nedostatka. Ako ugovaratelji sporazumno ne utvrde sniženje cijene, tada o tome odlučuje sud stavljajući u odnos vrijednost stvari

⁶² U sudskoj praksi izražen je stav da je kupac potpuno slobodan u izboru prava iz čl. 488. st. 1. bivšeg ZOO-a (sada čl. 410. st. 1. ZOO-a), pa je rečeno da je kupac ovlašten raskinuti ugovor i onda kada bi se nedostaci mogli ukloniti i kada bi troškovi uklanjanja nedostataka bili niži od troškova uspostave ranijeg stanja. Istodobno okolnosti što se nedostaci mogu otkloniti uz neznatna sredstva i da bi troškovi vraćanja stvari bili veći od troškova uklanjanja nedostataka ne isključuje pravo kupca na raskid ugovora (VS, Rev-2427/90 od 19. 2. 1991.). Takav stav koji bi zapostavio nužnost ostavljanja naknadnog primjerenog roka za ispunjenje ugovora bio bi nezakonit. Ipak, u ranijoj sudskoj praksi moguće je pronaći i stajalište kako je raskid ugovora posljednje sredstvo te se u načelu može ugovor raskinuti samo, ako je prethodno ostavljen naknadni primjereni rok za ispunjenje (VS, Rev-2432/82 od 5. 5. 1983.). Prema tumačenju pravne literature općenito proizlazi, da je kupac dužan dodijeliti određeni primjereni rok za uredno ispunjenje ugovora, dok npr. Slakoper smatra kako bi za kasniji raskid ugovora bilo dostatno da kupac od prodavatelja zahtijeva uredno ispunjenje (otklanjanje nedostataka ili predaju stvari bez nedostatka) i tek nakon isteka tog roka nastupa raskid ugovora ex offio, Gorenc, str. 649.

⁶³ U slučaju nedostatka prodane stvari, kupac koji je pravodobno obavijestio prodavatelja o postojanju nedostatka može istaknuti prigovor za sniženje cijene i protivljenje isplati kupoprodajne cijene u parnici koju je prodavatelj pokrenuo radi isplate cijene, a ne mora postavljati poseban zahtjev za sniženje cijene (VTS, Pž-874/09 od 11. 1. 2014. Izbor odluka Visokog trgovačkog suda RH Zagreb br. 18/15).

⁶⁴ Prema § 439. st. 1. BGB-a, kupčev zahtjev za uredno ispunjenje ugovora može biti u obliku zahtjeva za ispunjenje bez materijalnih nedostataka ili alternativno u obliku zahtjeva za otklanjanje nedostatka ispunjenja, a prema st. 2. istog članka, prodavatelj može odbiti zahtijevani način naknadnog ispunjenja kad je on moguć samo uz nerazmjerno visoke troškove. To pravo treba priznati pod pretpostavkom da se izabranim načinom postiže posve uredno ispunjenje, jer npr. bez obzira na zamjenu dijelova s osnovom su tuženici obvezani tužitelju isporučiti novi motor, kad iz nalaza vještaka proizlazi da je popravljeni motor na taj način doveden u granice krajnje, umjesto normalne tolerancije (OS, Split, Gž-3917/91 od 29. 11. 1991.).

bez nedostatka s vrijednošću stvari s nedostatkom u vrijeme sklapanja ugovora (čl. 420. ZOO-a). Ako se nakon sporazuma o sniženju cijene otkrije neki drugi nedostatak, kupac može zahtijevati novo sniženje cijene ili raskid ugovora (čl. 421. ZOO-a).⁶⁵

Raskid ugovora zakonodavac dopušta tek nakon što su iscrpljene sve mogućnosti za njegovo ispunjenje, odnosno za saniranje utvrđenog nedostatka stvari. Zbog toga se pravo na raskid ugovora može ostvariti samo ako je kupac (stjecatelj) ostavio prodavatelju (otuđivatelju) naknadni primjereni rok za ispunjenje ugovora (čl. 412. st. 1. ZOO-a).⁶⁶ Rok je primjeren ako je prema redovitom tijeku stvari i vrsti nedostatka prodavatelju (otuđivatelju) ostavljeno dovoljno vremena za ispunjenje ugovora. Ako ni u tom naknadnom roku ne dođe do ispunjenja, ugovor se raskida po samom zakonu, a odluka suda o tome samo je deklaratorne naravi. Raskid ugovora kupac (stjecatelj) može spriječiti ako bez odgađanja izjavi prodavatelju (otuđivatelju) da ugovor održava na snazi (čl. 413. st. 1. ZOOa). Isto vrijedi i u slučaju ispunjenja s nedostatkom obveze kod koje je ispunjenje u određenom roku bitan sastojak ugovora (čl. 413. st. 2. ZOO-a).⁶⁷

Ugovor se može raskinuti i bez ostavljanja naknadnog roka ako je prodavatelj (otuđivatelj) nakon obavijesti o nedostacima priopćio kupcu (stjecatelju) da neće ispuniti ugovor ili iz okolnosti slučaja očito proizlazi da prodavatelj (otuđivatelj) neće moći ispuniti ugovor ni u naknadnom roku, kao i u slučaju kada kupac (stjecatelj) zbog zakašnjenja prodavatelja (otuđivatelja) ne može ostvariti svrhu radi koje je ugovor sklopljen (čl. 412. st. 2. ZOO-a).

Ako samo neki dio stvari ima nedostatke ili je predan samo dio stvari, odnosno manja količina od ugovorene, kupac (stjecatelj) može raskinuti ugovor samo glede tog dijela,⁶⁸ odnosno količine koja nedostaje (čl. 414. st. 1. ZOO-a). Kupac (stjecatelj) može raskinuti cijeli ugovor samo ako ugovorena količina ili predana stvar čini cjelinu ili ako kupac inače ima opravdani interes da primi ugovorenu stvar

⁶⁵ Klarić – Vedriš, str. 421. Isto rješenje prihvaćeno je i u švicarskom pravu, tj. u čl. 206. st. 1. OR-a, te u čl. 441. BGB-a i čl. 1492. st. 1. talijanskog Gradanskog zakonika (*Codice civile*, decreto 16 marzo 1942, n. 262(I), (G.U. del 4. aprile 1942, 79 e 79 bis); dalje: CC).

⁶⁶ Kupac može raskinuti ugovor o kupoprodaji zbog materijalnih nedostataka stvari i bez ostavljanja prodavatelju naknadnog roka za ispunjenje, ako je iz okolnosti konkretnog slučaja očito da prodavatelj neće moći ispuniti ugovor ni u naknadnom roku, kao i u slučaju kad kupac zbog zakašnjenja prodavatelja ne može ostvariti svrhu radi koje je sklopio ugovor. U slučaju spora, na kupcu je teret dokazivanja činjenica postojanja materijalnih nedostataka stvari, da prodavatelj ni u naknadnom roku neće moći ispuniti ugovor ili da kupac zbog prodavateljeva zakašnjenja ne može ostvariti svrhu radi koje je sklopio ugovor (VTS, PŽ-4788/12 od 14. 1. 2015. Izbor odluka br. 19/70).

⁶⁷ Ako prodavatelj isporuči kupcu stvar koja nije jednaka uzorku ili modelu, odgovara kupcu za materijalne nedostatke stvari. Kupac u tom slučaju može dati prodavatelju naknadni rok za ispunjenje njegove ugovorne obveze predaje stvari sukladno uzorku ili modelu pa ako prodavatelj ni u naknadnom roku ne ispuni svoju ugovornu obvezu, ugovor se raskida po samom zakonu. Tada kupac može od prodavatelja potraživati povrat isplaćenog iznosa cijene (VTS-PŽ-1442/10 od 12. 3. 2014. Izbor odluka Visokog trgovačkog suda RH Zagreb br. 19/71).

⁶⁸ Kada je isporučena manja količina od ugovorene, kupac može raskinuti ugovor samo glede količine koja nedostaje (VTS, PŽ-187/94 od 6. 7. 1995. Zbirka 3/58) te isporuka manje količine robe pričinja isporuku robe s djelomičnim nedostacima, pa kupac ima pravo raskinuti ugovor pod pretpostavkama za raskid ugovora zbog materijalnih nedostataka (VS, Rev-84/86 od 16. 12. 1986. PSP-35/72).

ili količinu u cjelini (čl. 414. st. 2. ZOO-a). Slično rješenje primjenjuje se i kada je jednim ugovorom i za jednu (istu) cijenu obuhvaćeno više stvari ili skupina stvari (čl. 416. ZOO-a).⁶⁹

Na nedostatke u količini primjenjuju se odredbe o dužnosti kupčeva (stjecateljeva) obavješćivanja i to unutar prekluzivnih rokova iz čl. 403. i 404. ZOO-a, što potvrđuje i sudska praksa prema kojoj kupac gubi pravo koje mu pripada po osnovi prigovora na isporučenu količinu. Tako je odredbe čl. 492. bivšeg ZOO-a koje odgovaraju čl. 414. novog ZOO-a VTS RH primijenio u slučaju kada je prodavatelj predao kupcu poslovni prostor manje površine od ugovorene (Pž-187/94 od 6. 7. 1995. Zbirka 3/38).⁷⁰ Dakle, pravo na raskid ugovora kupcu se uskraćuje samo kada je nedostatak neznatan, ali i u takvom slučaju kupac zadržava sva druga prava iz odgovornosti za materijalne nedostatke, uključujući i pravo na naknadu štete, što je posebno posebno naglasiti.

Odredbama čl. 411. i 412. ZOO-a propisano je da istekom naknadnog primjerenog roka za ispunjenje ugovora nastaju pretpostavke za raskid ugovora po samom zakonu, a odredbom čl. 417. st. 1. ZOO-a utvrđuje se i dodatna pretpostavka za raskid ugovora, a to je da ne postoji kupčeva mogućnost vraćanja primljene stvari s nedostacima u stanju u kojem je stvar primio. Naime, kupac (stjecatelj) gubi pravo da raskine ugovor zbog nedostatka stvari kad mu je nemoguće vratiti stvar u stanju u kojem je stvar primio. Razlog za nemogućnost vraćanja nije odlučan, nego je dostatno da ta nemogućnost postoji,⁷¹ a samo kada je ona prouzročena nekim od razloga iz čl. 417. st. 2. i 3. ZOO-a kupac neće izgubiti prava na raskid ugovora. To znači da će nemogućnost postojati, primjerice, i onda kada stvar i dalje postoji, ali ju je kupac dalje prodao i predao novom stjecatelju. Radi toga se nemogućnost vraćanja u istovjetnom stanju ne smije poistovjećivati s propašću ili oštećenjem stvari. Ovo se pravilo ne primjenjuje bez iznimaka. Tako unatoč nemogućnosti vraćanja stvari, bilo uopće ili u primljenom stanju, ugovor će se moći raskinuti:

- ako je stvar potpuno ili djelomično propala ili oštećena zbog nedostatka koji opravdava raskid ugovora (čl. 417. st. 2. ZOO-a),
- ako je stvar potpuno ili djelomično propala ili oštećena zbog nekog događaja koji ne potječe od kupca ili neke osobe za koju on ugovara (čl. 417. st. 2. ZOO-a),
- ako je stvar potpuno ili djelomično propala ili oštećena pri ispunjavanju obveze kupca da pregleda stvar (čl. 417. st. 3. ZOO-a),
- ako je kupac prije nego što je otkrio nedostatak potrošio ili izmijenio jedan dio stvari u tijeku njezine uporabe te ako je oštećenje ili izmjena bez značaja

⁶⁹ Klarić – Vedriš, str. 422.

⁷⁰ Gorenc, str. 653.

⁷¹ Tako i odluka VTS, Pž-2699/92 od 28. 12. 1994. koja posebno ističe da je za primjenu iznimki iz st. 2. i 3. čl. 495. ZOO/91 (sada čl. 417. ZOO-a) potrebno najprije utvrditi je li stvar potpuno ili djelomično propala, a tek potom pristupiti utvrđivanju razloga propasti stvari koji mogu očuvati kupčevo pravo na raskid ugovora.

(čl. 417. st. 3. ZOO-a).⁷² Kupac koji je, zbog nemogućnosti da vrati stvar ili da je vrati u stanju u kojem ju je primio, izgubio pravo da raskine ugovor, zadržava ostala prava koja mu daje zakon zbog postojanja nekog nedostatka (čl. 418. ZOO-a). Dakle, kad kupac zbog nemogućnosti vraćanja stvari izgubi pravo na raskid ugovora, time nije izgubio ostala prava koja mu pripadaju zbog postojanja materijalnih nedostataka iz čl. 410. ZOO-a.

Učinak raskida ugovora zbog nedostatka ima isti pravni učinak kao i kod dvostrano obveznih ugovora zbog neispunjenja (čl. 419. st. 1. ZOO-a). Ispunjenje ugovora s nedostacima jedan je od oblika neurednog ispunjenja obveze. Zbog toga su npr. odredbe o raskidu ugovora zbog prodavateljeva propuštanja da u odgovarajućim rokovima otkloni nedostatke, odnosno preda stvar bez nedostataka, vrlo slične odredbama o raskidu ugovora zbog zakašnjenja, odnosno neispunjenja iz čl. 361. i 362. u svezi s čl. 368. ZOO-a. Tako je, između ostalog, utvrđena obveza ugovornih strana na povrat onoga što su primile na ime ispunjenja ugovora. Strana koja vraća stvar dužna ju je vratiti u stanju u kojem je stvar primila. Ako je ne može vratiti u takvom stanju gubi pravo na raskid ugovora, osim ako nemogućnost povrata nije izazvana njezinim ponašanjem, niti ponašanjem treće osobe za koju odgovara.⁷³

Raskidom ugovora strane su oslobođene svojih obveza, a ako je koja što ispunila, ima pravo zahtijevati vraćanje onog što je dala i naknadu za koristi koje je druga strana imala od ispunjenoga. Tako kupac (stjecatelj) duguje prodavatelju (otuđivatelju) naknadu za koristi od stvari i kada mu je nemoguće vratiti stvar u cijelosti ili njezin dio, premda je ugovor raskinut (čl. 419. st. 2. ZOO-a). Podrazumijeva se da je postojanje takve koristi pretpostavka kupčeve obveze na vraćanje, dok je na prodavatelju teret dokaza o njezinu postojanju.⁷⁴

6.6. Pravo na naknadu štete

Pravo na naknadu štete iz čl. 410. st. 2. ZOO-a zahtijeva i postojanje općih i posebnih pretpostavki odgovornosti za štetu.⁷⁵ Prije svega mora postojati šteta kao posljedica nedostatka stvari. Tako su potencijalno moguća tri tipa štete:

- šteta na samoj stvari, koja se naziva još i štetom zbog mane i neposrednom štetom, a prikladan joj je naziv i supstancijalna šteta. Sastoji se u umanjenju vrijednosti stvari. Za tu je štetu karakteristično da se može uspješno otkloniti korištenjem prava iz odgovornosti za materijalne nedostatke stvari, posebno prava na sniženje cijene, uklanjanjem nedostatka i predajom druge stvari bez nedostatka. Zbog toga se ova šteta ne može ostvariti kumulativno s pravima zbog nedostataka;

⁷² Tako Gorenc, str. 656. s popratnim primjerima u primjeni st. 2 i 3. čl. 417. ZOO-a.

⁷³ Tako Klarić – Vedriš, str. 422.

⁷⁴ Gorenc, str. 658.

⁷⁵ Vidi više: Pavlović, Mladen, „Izvanugovorna i ugovorna odgovornost za štetu“, *HPR*, Zagreb, br. 11/14, str. 13-29.

- šteta u svezi s kupljenom stvari, gdje je riječ o štetama koje su posljedica imovinskih dispozicija kupca, pravnih i faktičnih, poduzetih na temelju povjerenja u odsutnost nedostataka, a koje su se pokazale nepotrebne, beskorisne i štetne. Nazivaju se i štetama zbog povjerenja, a obuhvaćaju troškove transporta, čuvanja, skladištenja, montaže, prerade i druge troškove u svezi sa stvari. Zatim tu se obuhvaćaju štete zbog zastoja ili smanjenja opsega proizvodnje, naknade trećima zbog zakašnjenja ili neisporuke stvari, naknada isplaćene ugovorne kazne, izmakle koristi te apstraktne i konkretne štete u slučaju raskida ugovora. Bitna im je značajka, da se ne mogu popraviti uklanjanjem nedostatka, sniženjem cijene ili naknadom supstancijalne štete. Zbog toga se mogu ostvarivati kumulativno s pravima zbog nedostatka i neposrednom štetom;
- štete na drugim pravnim dobrima kupca izvan kupljene stvari. Pod drugim pravnim dobrima podrazumijeva se osoba i imovina kupca, a uključuje sve vrste pravno relevantnih šteta na tim dobrima. Nazivaju se popratnim ili refleksnim štetama, a također i štetom kao posljedicom mane, sekundarnom, sporednom ili posrednom štetom. Ovakva šteta može se zahtijevati kumulativno s pravima zbog nedostatka te supstancijalnim i refleksnim štetama.⁷⁶

Potrebno je naglasiti da su odgovornost za materijalne nedostatke i odgovornost za štetu dva zasebna pravna instituta koji su ZOO-om uređeni posebnim pravnim pravilima i pretpostavkama. Zbog toga se zahtjev iz odgovornosti za štetu može pojaviti kao samostalan zahtjev, a može se pojaviti usporedno sa zahtjevom iz odgovornosti za materijalne nedostatke stvari. Tako je u odredbi čl. 410. st. 2. ZOO-a propisano da kupac koji je pravodobno i uredno obavijestio prodavatelja o nedostatku može po svojem izboru izabrati jedno od svoja četiri prava, a u svakom od tih izbora ima pravo i na popravljavanje štete prema općim pravilima o odgovornosti za štetu,⁷⁷ uključujući pri tom i štetu koju je zbog nedostatka pretrpio na drugim svojim dobrima i to bez obzira na činjenicu je li došlo do naknadnog ispunjenja, sniženja cijene ili raskida ugovora.⁷⁸

Slakoper⁷⁹ pak smatra da se naknada štete na samoj stvari ne bi mogla zahtijevati kumulativno sa zahtjevom za naknadno ispunjenje, ni sa zahtjevom za sniženje cijene, jer bi se time stvarno zahtijevalo dva puta isto. Stoga je ovaj dio štete iznimka od pravila prema kojem pravo na naknadu štete postoji kumulativno s drugim vjerovnikovim pravima. Zbog toga, pozivajući se na hrvatsko pravo sa stajališta važećih propisa, autor ne bi prihvatio razlikovanje direktnih i indirektnih šteta. Jedna od pretpostavki odgovornosti za štetu jest postojanje odgovarajuće uzročne, odnosno kauzalne veze između štetne radnje i štete koja mora biti adekvatna i neprekinuta. Štetnik je pri tome dužan nadoknaditi svaku štetu koja je adekvatna i

⁷⁶ Klarić-Vedriš, str. 422. i 423.

⁷⁷ Trebalo je biti: „prema pravilima odgovornosti za ugovornu štetu“ jer se radi o povredi ugovorne obveze (op. autora).

⁷⁸ Klarić – Vedriš, str. 423.

⁷⁹ U ovom radu, se pozivamo na Slakopera, to se odnosi na njegov udio u Komentaru ZOO-a, autora Gorenc, V. i drugih.

neprekinuta posljedica njegove štetne radnje, zbog čega podjeli šteta na direktne i indirektne u pravnoj praksi ne bi trebalo biti mjesta.⁸⁰

Smatramo da Klarić pravilno ukazuje kako bi unošenjem uredne i pravodobne obavijesti o nedostatku iz instituta odgovornosti za materijalne nedostatke u krug pretpostavki odgovornosti za štetu zbog nedostataka, bila stvorena mimo zakona posebna pravila o odgovornosti za štetu. Time bi nastupile dvije značajne posljedice za kupca (stjecatelja) stvari s nedostatkom i to: s jedne strane automatski bi bio skraćen rok zastare za naknadu štete s tri godine na šest mjeseci, koliko je iznosio krajnji rok za obavijest o nedostatku, a s druge strane, bilo bi napušteno uvriježeno načelo da rok zastare teče od saznanja za štetu, što bi dovodilo do apsurdnog rezultata da šteta, ako nastupi nakon šest mjeseci, ali još uvijek u okvirima zakonskog zastarnog roka, zastaruje prije nego što je nastala (npr. crijep se zbog smrzavanja raspadne nakon dvije godine od kupnje i isporuke).

Stoga, kad je zakonodavac propisao primjenu općih pravila odštetne odgovornosti za sve štete koje mogu nastati zbog nedostatka stvari, na taj je način razdvojio institut odgovornosti za materijalne nedostatke stvari od instituta odgovornosti za štetu i njihovu primjenu vezao za njihove autonomne pretpostavke.⁸¹

6.7. Rok za ostvarivanje prava

Prava kupca (stjecatelja) koji je pravodobno obavijestio prodavatelja o postojanju nedostatka na stvari gase se nakon isteka dvije godine (rok od dvije godine je prekluzivan), računajući od dana odašiljanja obavijesti prodavatelju o nedostacima. Iznimno kupac (stjecatelj) može i nakon tog roka ostvarivati svoja prava ako je prodavatelj (otuđivatelj) postupao prijevarno, kao npr. obećavajući isporuku novog građevnog stroja koju nije izvršio (čl. 422. st. 1. ZOO-a). Međutim, ako je kupac (stjecatelj) promašio rok, ali još nije platio cijenu, može, ako je pravodobno obavijestio prodavatelja (otuđivatelja) o nedostacima, zahtijevati sniženje cijene ili naknadu štete kao prigovor protiv prodavateljeva (otuđivateljeva) zahtjeva da mu se isplati cijena (čl. 422. st. 2. ZOO-a).

S tim u svezi treba podsjetiti, kako prodavateljeva (otuđivateljeva) odgovornost može prestati i prije isteka roka od dvije godine. Ona će tako glede skrivenih nedostataka prestati istekom dviju godina od predaje stvari, odnosno istekom šest mjeseci od predaje stvari kod trgovačkog ugovora. Odgovornost će prestati i istekom subjektivnih prekluzivnih rokova u kojima kupac (stjecatelj) treba obavijestiti o nedostacima pod prijetnjom gubitka prava (čl. 403., 404. i 405. ZOO-a).

Prema tome, odredbe čl. 422. ZOO-a primjenjuju se samo kada kupac očuva prava koja mu pripadaju zbog materijalnih nedostataka pravodobnim i valjanim obavješćivanjem prodavatelja (otuđivatelja) o nedostacima. Početak tijeka tog roka naznačen je danom odašiljanja obavijesti prodavatelju (otuđivatelju). Međutim,

⁸⁰ Gorenc, str. 647. i 648.

⁸¹ Klarić – Vedriš, str. 424.

kupac (stjecatelj) neće izgubiti pravo da se pozove na neki nedostatak i kad nije ispunio svoju obvezu da stvar pregleda bez odgađanja ili obvezu da u određenom roku obavijesti prodavatelja o postojanju nedostatka, pa čak i kad se nedostatak pokazao nakon isteka roka od dvije godine od predaje stvari, ako je nedostatak bio poznat prodavatelju (otuđivatelju) ili mu nije mogao ostati nepoznat. Slakoper smatra da bi u navedenim slučajevima rok od dvije godine mogao početi teći od trenutka kupčeva (stjecateljeva) saznanja za nedostatke ili od trenutka kada bi kupac (stjecatelj) najkasnije bio dužan savjesnog prodavatelja obavijestiti o nedostacima što je prihvatljivo motrište.⁸²

Od pravila o prekluzivnim rokovima, čijim istekom se gase kupčeva prava, postoje dvije iznimke kada će ta prava biti potpuno ili djelomično sačuvana. Prvo, njegova prava bit će potpuno sačuvana, tj. istekom dviju godina neće nastupiti njihova prekluzija, kada je kupac (stjecatelj) prodavateljevom prijevarom bio naveden na propuštanje vršenja svojih prava u tom roku, odnosno podizanju odgovarajuće tužbe. Drugo, djelomično će biti sačuvana prava stjecatelja koji još nije ispunio svoju protuobvezu, tj. nije platio cijenu. Taj će kupac, ako prodavatelj postavi zahtjev za plaćanje cijene, moći tom zahtjevu suprostaviti prigovor prijeboja na sniženje cijene ili naknadu štete, ali će na njemu biti teret dokaza da je prodavatelj znao, odnosno morao znati za nedostatak. Stoga se može reći da odredba čl. 422. st. 2. ZOO-a propisuje okolnosti u kojima je rok od dvije godine prekluzivan rok samo u odnosu na neka stjecateljeva prava, dok u odnosu na pravo zahtijevati sniženje cijene (ali samo u slučaju da cijena još nije plaćena) i naknadu štete taj rok nije prekluzivan, nego zastarni rok.⁸³

⁸² Gorenc, str. 660; Slakoper, str. 3. te § 933. st. 1. ABGB-a, čl. 210. OR-a i § 438. BGB-a.

⁸³ Kupac koji je prilikom preuzimanja stvari obavijestio prodavatelja o (vidljivim) nedostacima stvari, pa je unatoč tome preuzeo stvari, tim preuzimanjem stvari s nedostacima nije izgubio prava koja mu pripadaju prema odredbama čl. 488.s ZOO-a (sada čl. 410. ZOO-a). Ta kupčeva prava gase se protekom jedne godine (prema odredbi čl. 422. važećeg ZOO-a dvije godine) od dana odašiljanja obavijesti prodavatelju, ali ako u tom roku kupac još nije platio cijenu, protiv prodavateljeva zahtjeva za isplatu cijene kupac može istaknuti zahtjev za snižavanje cijene ili za naknadu štete (VTS, Pž-6948/05 od 18. 6. 2008. Izbor 15/18).

7. ODGOVORNOST ZA PRAVNE NEDOSTATKE

Sukladno odredbi čl. 430. st. 1. ZOO-a, pravni nedostatak postoji kada na dovršenom ispunjenju,⁸⁴ odnosno njegovu rezultatu postoji neko pravo trećeg koje isključuje, umanjuje ili ograničuje vjerovnikovo pravo. Prema st. 2. istog članka, ako se radi o vjerovnikovu stjecanju prava, tada prenositelj prava kao dužnik jamči da ono postoji i da nema pravnih smetnji za njegovo ostvarenje.⁸⁵

Također pravni nedostatak egzistira i u slučaju kada postoji posebno ograničenje javnopravne naravi koje stjecatelju nije bilo poznato, ako je prenositelj za njega znao ili je znao da se može očekivati, ali ga nije priopćio stjecatelju (čl. 436. ZOO-a).⁸⁶ Za određenje pojma pravnih nedostataka ključna su prava koja vjerovnik ugovorne obveze treba steći ispunjenjem. Tako neovisno o vrsti i predmetu ugovora, vjerovnik nakon dužnikova ispunjenja obveze očito treba steći neka prava.⁸⁷ Koja prava vjerovnik treba steći, ovisi o vrsti ugovora. Tako npr. ugovorom o kupoprodaji kupac bi trebao steći pravo vlasništva, ugovorom o zakupu zakupoprimalac bi trebao steći pravo uporabe i uživanja zakupljenog prostora, ugovorom o licenciji stjecatelj licencije trebao bi steći pravo iskorištavanja nekog od predmeta industrijskog vlasništva itd. Pri tome je nedvojbeno da vjerovnik treba steći sva prava i ovlasti koja iz ugovora određene vrste proistječu, a ne samo neka prava. Ujedno treba naglasiti da nije bitan karakter ili vrsta pojedinog prava koje pripada trećem i isključuje ili ograničuje stjecatelja, tj. radi li se o stvarnom, obveznom, autorskom ili bilo kojem drugom pravu. Kada se to ima na umu, tada je jasno da pravni nedostatak postoji onda kada treća osoba ima upravo ono pravo ili jedno od prava koje vjerovnik treba steći ispunjenjem i koje zbog svojeg postojanja isključuje mogućnost da vjerovnik stekne to pravo ili pak to vjerovnikovo pravo umanjuje ili ograničuje.

Dosljedno tome, dužnik je dužan štiti vjerovnika od prava i zahtjeva trećih osoba kojima bi njegovo pravo bilo isključeno ili suženo. Stoga smatramo da

⁸⁴ Ispunjenje je prestanak obvezopravnog odnosa (obveze) pravilnim i urednim ispunjenjem dužne činidbe (činidba je svaka pozitivna ili negativna ljudska radnja koju je dužnik dužan na temelju obveznog odnosa izvršiti vjerovniku, a može se sastojati: a) u davanju, npr. pribavljanju vlasništva ili nekog drugog prava na stvari, b) činjenju, kao npr. činidba rada ili izvršenja djela, c) propuštanju, npr. propuštanju vlastite radnje i d) trpljenju, npr. tuđe radnje. Dakle, ispunjenjem prestaju obveze bez obzira iz kojeg izvora potječu (npr. pravnih poslova, odnosno ugovora, prouzročenja štete i dr.) U vezi s prestankom ugovornih obveza, potrebno je razlikovati prestanak obveze od prestanka ugovora. Tako dok ispunjenjem činidbe ugovorna obveza prestaje, ugovor kao izvor te obveze u pravilu traje još neko vrijeme. Njime se pored ostalog dokazuje i *titulus* stjecanja stvarnih prava i općenito prijelaz imovine s jednog pravnog subjekta na drugi te služi kao podloga za ostvarenje određenih zahtjeva koji mogu nastati nakon ispunjenja ugovornih obveza, kao npr. zahtjeva povodom materijalnih i pravnih nedostataka, prekomjernog oštećenja i dr. Vidi Klarić – Vedriš, str. 466.

⁸⁵ Tako npr. krivotvoreni tvornički brojevi na šasiji i motoru automobila pravni su nedostaci koji onemogućuju korištenje automobila pa kupac ima pravo na raskid ugovora, vraćanje iznosa koji je platio za automobil i naknadu štete (VS, Rev-140/84 od 9. 5. 1984. PSP-26/78).

⁸⁶ Ugovor kojim se prenosi neko pravo nije ništav samo zato što otuđivatelj nije ovlaštenik tog prava. Takav ugovor obvezuje stranke, a raskidanje može pod određenim pretpostavkama zahtijevati stjecatelj kojemu otuđivatelj odgovara, kad na toj strani postoji neko pravo koje isključuje, umanjuje ili ograničava pravo stjecatelja (VS, Rev-2223/90 od 20. 3. 1991. Izbor odluka 93/97).

⁸⁷ Ali prodavatelj ne odgovara kupcu za pravne nedostatke zbog prodaje neocarinenog televizora kad je kupac znao za to i pristao da kupi takav televizor (VS, Rev-848/88 od 27. 9. 1989. Izbor 2/97-60).

Gorenc opravdano ukazuje da dikcija odredbe čl. 357. st. 2. ZOO-a upućuje na to da je dužnik dužan štiti vjerovnika samo u slučaju kada zaista postoji pravo treće osobe kojim bi vjerovnikovo pravo bilo isključeno ili suženo. To znači da pravni nedostatak postoji samo kada postoji pravo treće osobe, a ne samo njezina pretenzija ili uvjerenje da ono postoji. S druge strane, dužnik može raspolagati sredstvima kojima je moguće osporiti zahtjev treće osobe, a s kojima ne raspolaže vjerovnik prema kojem je treća osoba uperila svoj zahtjev, koji je moguće i utemeljen u odnosu na vjerovnika, ali nije osnovan i u odnosu na dužnika.⁸⁸

7.1. Pojam pravnih nedostataka

Odgovornost za pravne nedostatke postoji kod naplatnih pravnih poslova. Za nastanak te odgovornosti važan je trenutak ispunjenja ugovora, a ne trenutak predaje stvari, jer predaja stvari ne mora uvijek ni uslijediti. Odgovornost za pravne nedostatke javlja se prije svega kada je prenositelj trebao prenijeti pravo vlasništva na stvari, a nije bio njezin vlasnik.⁸⁹ Tu nije obuhvaćen slučaj stjecanja vlasništva od nevlasnika, gdje se vlasništvo stječe povjerenjem u pravnom prometu.⁹⁰

Odgovornost postoji i onda kada je stvar trebalo prenijeti slobodnu od tereta, a pokaže se naknadno da na stvari postoji neko pravo u korist treće osobe, kao npr. založno pravo, pravo služnosti i dr. Dakle, odgovornost za pravne nedostatke javlja se, ne samo kada pravo koje je trebalo prenijeti ne postoji, odnosno ne pripada prenositelju, nego i kada pravo postoji, ali je opterećeno pravom u korist treće osobe.⁹¹ Kod toga se traži da stjecatelj za pravne nedostatke nije znao niti morao znati te da nije pristao preuzeti stvar opterećenu pravom treće osobe.

Odgovornost za pravne nedostatke nazvana je u pravnoj literaturi zaštitom od evikcije,⁹² stoga što se kod pravnih nedostataka obično radi o tome da otuđivatelj ne prenese na stjecatelja vlasništvo stvari, pa se pojavi treća osoba koja stjecatelju sudskim putem oduzme ili evincira stvar.⁹³ Kako je već rečeno, zaštita od evikcije

⁸⁸ Belanić, Loris, „Zaštita od evikcije“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, broj 1/2004.

⁸⁹ Kupac kojemu je nadležno tijelo oduzelo motorno vozilo jer je bilo ukradeno, ima pravo od prodavatelja zahtijevati vraćanje isplaćene cijene. Ovo zato što je prodavatelj prodao tuđu stvar na kojoj treći ima pravo koje isključuje kupčevo pravo. Sankcije za prodaju stvari s pravnim nedostatkom koja je oduzeta kupcu propisane su čl. 510. st. 1. ZOO/91, pa je kupac kao tužitelj mogao raskinuti ugovor i zahtijevati vraćanje isplaćene cijene (VS, Rev-3226/94 od 28. 10. 1997. Izbor 1/98).

⁹⁰ Pravo vlasništva pokretnine može se steći po zakonskim uvjetima. Tako npr. vlasništvo se može steći i od nevlasnika, ako je stjecatelj savjestan (u dobroj vjeri), ako je stvar pokretna i pravni posao naplatan. Ali kupac ne može steći vlasništvo pokretnine kaznenim djelom, neovisno o tome što je postupao savjesno (VS, Rev-121/09 od 23. 6. 1991).

⁹¹ Kada zakupodavac nije na zahtjev zakupoprimca ovoga zaštitio u korištenju poslovnih prostorija od uznemiravanja drugog suvlasnika poslovnih prostorija, zakupoprimac je mogao raskinuti ugovor o zakupu (VS, Gzz-66/84 od 20. 9. 1984. PSP-26/78).

⁹² Evikcija znači svaki pravni akt treće osobe kojim ta osoba na temelju svog prava isključuje ili ograničuje stjecatelja u ostvarivanju prava koje bi ovom po ugovoru pripadalo ili pripadalo bez ograničenja. Vidi: Klarić – Vedriš, str. 427.

⁹³ Vidi: Momčinović, Hrvoje, „Odgovornost prodavatelja za pravne nedostatke prodane stvari (zaštita od evikcije)“, *Godišnjak 2, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Zagreb 1995.

utemeljena je na odredbi čl. 357. st. 2. ZOO-a kojom se ugovaratelju nameće odgovornost za pravne nedostatke ispunjenja i dužnost zaštite stjecatelja od zahtjeva trećih osoba kojim bi njegovo pravo bilo isključeno ili suženo. Ako se radi o prijenosu prava npr. na tražbini, prenositelj mora jamčiti da ono postoji i da nema pravnih smetnji za njegovo ostvarenje. Kada pravo trećeg isključuje stjecateljevo pravo, dolazi do potpune evikcije, a kada pravo trećeg samo umanjuje ili ograničuje njegovo pravo do djelomične evikcije. Kod odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja odredbom čl. 357. st. 3. ZOO-a upućuje se na odgovarajuću primjenu odredaba o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke prodane stvari ili prava.⁹⁴

7.2. Postojanje pravnih nedostataka (smetnje za prijenos prava)

Svrha sklapanja kupoprodajnog ugovora od strane kupca jest stjecanje vlasništva (čl. 376. st. 1. ZOO.a). Prodavatelj prava obvezuje se pribaviti to pravo kupcu, a kad ostvarivanje njegova sadržaja zahtijeva i posjed stvari, predati mu i stvar (čl. 376. st. 2. ZOO-a). Svrha kupnje prava sastoji se u stjecanju njegova sadržaja. Ali ako pojam prava podobnih za kupnju obuhvaća sva prenosiva subjektivna prava, nije moguće unaprijed navesti koji sadržaj prava kupac treba steći, već to ovisi o pravu koje je predmet kupoprodaje. Prodavatelj nekog prava najprije jamči kupcu da pravo koje se prodaje uopće postoji te da nema pravnih smetnji za njegovo ostvarenje (prenošenje). Slakoper smatra da samo nepostojanje prava koje je predmetom kupoprodaje ne bi trebalo uzeti kao pravni nedostatak, nego pravne posljedice nepostojanja prava izvesti analogijom s pravnim posljedicama nepostojanja stvari. Nepostojanje stvari zbog njezine propasti već u trenutku sklapanja ugovora dovodi do ništetnosti ugovora, a neskrivljena objektivna nemogućnost ispunjenja nastala nakon sklapanja ugovora dovodi do gašenja obveze druge strane. Stoga je motrišta da nepostojanje prava u trenutku sklapanja ugovora dovodi do ništetnosti ugovora, a nestanak prava nakon sklapanja ugovora do utrnuća kupčeve obveze. U svezi s izraženim motrištem poziva se na odluku VS, Rev-223/90 od 20. 3. 1991. u kojoj je izraženo stajalište da za valjanost ugovora nije nužno da prodavatelj bude ovlaštenik prava koje prodaje. Isti pravni pisac pri tome upozorava da odredbe čl. 430. ZOO-a odvojeno propisuju i tretiraju stvari i prava, pa se tako st. 1. ograničava na stvari, a st. 2 na prava te kao temelj odgovornosti za pravne nedostatke prodavateljeva prava navodi njegovo jamstvo da pravo koje je predmetom ugovora postoji i da nema pravnih smetnji za njegovo ostvarenje. Raščlanjivanje ovih odredbi počinje s primjenom kupoprodaje prava. Tako dalje navodi primjer da naplatni trajni prijenos poslovnog udjela u društvu s ograničenom odgovornošću treba okvalificirati kao prodaju prava. Kada je društvenim ugovorom predviđeno da je za prijenos poslovnog udjela nužna suglasnost društva, kupac bez te suglasnosti neće steći

⁹⁴ Prema odredbi čl. 430. st. 1. ZOO-a, prodavatelj odgovara ako na prodanoj stvari postoji neko pravo trećeg koje isključuje, umanjuje ili ograničuje kupčevo pravo, a o čijem postojanju kupac nije bio obaviješten, niti je pristao uzeti stvar opterećenu tim pravom, dok prema odredbi st. 2. istog članka prodavatelj nekog prava jamči da ono postoji i da nema pravnih smetnji za njegovo ostvarenje.

prava u društvu. Takvo isključenje valjanosti prijenosa bez suglasnosti društva, odnosno pravo društva da odbije dati suglasnost za prijenos poslovnog udjela, po njegovu se mišljenju jednako može nazvati pravnom smetnjom ostvarenja kupčeva prava i pravom trećega koje isključuje članska prava u d.o.o. koja treba steći kupac poslovnog udjela. Stoga da postoji jedinstveni pravni pojam pravnih nedostatka koji se odnosi kako na stvari tako i na prava.⁹⁵

Postoji mogućnost da trećoj osobi pripada čitavo pravo koje kupac treba steći ili da trećoj osobi pripada neko pravo koje umanjuje i ograničuje pravo koje kupac treba steći. Kada se radi o prodaji stvari i potpunoj evikciji, to je uvijek pravo vlasništva treće osobe. Ali kada se radi o djelomičnoj evikciji, nju može prouzročiti postojanje drugih stvarnih prava na tuđoj stvari, postojanje onih obveznih prava koje imaju učinak prema trećima kao što su npr. obvezna prava koja se mogu upisati u javne registre, čime stječu učinak prema trećim osobama i postojanje javnopravnih ograničenja.

7.3. Pretpostavke prodavateljeve odgovornosti

Kao što znanje prodavatelja za materijalne nedostatke ispunjenja nije pretpostavka njegove odgovornosti, tako ni znanje prodavatelja za pravne nedostatke ispunjenja također nije pretpostavka njegove odgovornosti. Tako prema odredbi čl. 430. st. 1. ZOO-a prodavatelj odgovara ako postoji pravo na stvari o čijem postojanju kupac nije obaviješten, niti je pristao uzeti stvar opterećenu tim pravom, pa se neznanje kupca za postojanje nedostatka, odnosno njegovo odbijanje da preuzme stvar, ukazuje kao pretpostavke prodavateljeve odgovornosti.⁹⁶ Onda kada kupac zna za nedostatak smatra se da bi načelo savjesnosti i poštenja iz čl. 4. ZOO-a iziskivalo neki oblik očitovanja glede nedostatka ili pridržaja prava, a propuštanje toga ponekad bi se moglo tumačiti kao prešutni pristanak. Stoga ako je kupac obaviješten ili je na bilo koji način saznao za nedostatak, tada bi pretpostavka prodavateljeve odgovornosti bila kupčevo očitovanje da ne pristaje stvar uzeti opterećenu pravom treće osobe.

Odredbom čl. 400. st. 1. ZOO-a propisano je da prodavatelj odgovara za one materijalne nedostatke stvari koji postoje u trenutku prijelaza rizika na kupca, bez obzira je li mu to bilo poznato. Međutim, priroda pravnih nedostatka je takva da analogija s materijalnim nedostacima nije moguća. Kupac treba steći odgovarajuće pravo, a to pravo može steći predajom stvari, prijenosom prava, upisom prava u javnu knjigu, pa ni trenutak kada kupac treba steći pravo nije moguće općenito odrediti. Tako će u pravilu biti potrebno da svoje pravo treća osoba stekne prije nego što bi kupac stekao pravo koje treba steći treća osoba.

⁹⁵ Gorenc, str. 672. i 673.

⁹⁶ Prodavatelj nije odgovoran za pravni nedostatak stvari koju je stvar imala u vrijeme predaje kupcu kad je bio obaviješten da je stvar opterećena pravom trećeg. Prodavatelj i kupac znali su za pravni nedostatak stvari, pa su se ipak ponašali protivno pravnim propisima. Zbog toga je odbijen zahtjev da prodavatelj plati kupcu naknadu štete koju je kupac pretrpio zbog toga, jer mu je carinski organ oduzeo stvar (VS, Rev-848/88 od 27. 9. 1989. Izv.).

7.4. Dužnost obavješćivanja prodavatelja

Prema odredbi čl. 431. ZOO-a, kada se pokaže da treća osoba polaže pravo na neku stvar, kupac je dužan obavijestiti prodavatelja o tome, osim kada je to prodavatelju poznato, i pozvati ga da u razumnom roku oslobodi stvar od prava ili zahtjeva treće osobe ili da mu, kad su objekt ugovora stvari određene po rodu, isporuči drugu stvar bez pravnog nedostatka.⁹⁷ Treba ukazati na određenu nejasnoću glede dijela teksta koji glasi: “kad treća osoba polaže pravo na neku stvar“ koja je predmet kupoprodaje te Slakoper pri tome upozorava na postojanje sudske i izvansudske evikcije u kojima pravni položaj sudionika nije posvema identičan.. Tako na slučajeve sudske evikcije odnose se odredbe čl. 431., 432. st. 2., 3. i 4. i čl. 433. ZOO-a, a na slučajeve izvansudske evikcije odredbe čl. 432. st. 2. do 437. ZOO-a, što je potrebno imati u vidu prilikom njihove primjene u praksi.⁹⁸

Odgovornost za evikciju postoji, ne samo kada netko treći kao vlasnik oduzme preko suda stvar od stjecatelja ili mu ospori postojanje prava stečenog po ugovoru, nego i kada se na bilo koji način sa sigurnošću ustanovi da trećem zaista pripada takvo pravo. Ako treća osoba utuži stjecatelja, tada je potrebno da stjecatelj obavijesti otudivatelja o parnici, pa da u istoj otudivatelj pokuša osporiti zahtjev treće osobe.⁹⁹ Da treća osoba polaže pravo na predmetu prodaje, može se pokazati na mnogo načina i svaki od njih dostatan je za nastanak kupčeve dužnosti da obavijesti prodavatelja i to ne samo kada prijeti pokretanje nekog postupka upravljenog na utvrđivanje ili ostvarenje prava od strane trećeg, nego i kada postoji izvansudska aktivnost od strane trećeg koji smatra da ima neko pravo na predmetu kupoprodaje. Dužnost obavješćivanja kao pretpostavka očuvanja kupčevih prava ovdje ima manje značenje nego kod materijalnih nedostataka jer zbog tog propusta kupac neće automatski izgubiti prava koja mu pripadaju uslijed pravnih nedostataka. On će ta prava izgubiti samo ako se sam upustio u spor s trećom osobom i izgubio ga, a prodavatelj dokaže da je raspolagao sredstvima za odbijanje tužbenog zahtjeva trećeg (čl. 433. ZOO-a). Kupac radi očuvanja svojih prava ne treba obavijestiti prodavatelja ako je prodavatelju poznato da treća osoba polaže neko pravo na stvar (čl. 431. ZOO-a), ako prodavatelj ne raspolaze sredstvima za odbijanje zahtjeva trećeg (čl. 433. ZOO-a) i kada je pravo treće osobe očito osnovano (čl. 434. ZOO-a).

⁹⁷ Kad zakupodavac nije na zahtjev zakupca ovog zaštitio u korištenju poslovnih prostorija od uznemiravanja drugog suvlasnika tih prostorija, zakupac je mogao raskinuti ugovor i tražiti naknadu štete (VS, Gzz-66/92 od 20. 9. 1984. Izbor odluka 94/120).

⁹⁸ Gorenc, str. 674. i 675.

⁹⁹ Klarić – Vedriš, str. 427. i 428.

7.5. Prava kupca

Ako prodavatelj ne postupi po zahtjevu kupca u slučaju oduzimanja stvari od kupca, ugovor se raskida po samom zakonu, a u slučaju umanjenja ili ograničenja kupčevih prava, kupac može raskinuti ugovor¹⁰⁰ ili zahtijevati razmjerno sniženje cijene (čl. 432. st. 1. ZOO-a).¹⁰¹ Ova odredba regulira situaciju kada prodavatelj ne otkloni pravne nedostatke, odnosno ne ispuni obvezu bez nedostataka.

Pod oduzimanjem stvari smatra se trajno i potpuno njezino oduzimanje, pa tako npr. predaja stvari trećoj osobi u posjed temeljem ugovora o zakupu nije oduzimanje stvari nego ispunjenje obveze po zakupodavnom ugovoru. Stoga je jedino oduzimanje na temelju prava vlasništva stvarno oduzimanje koje dovodi do potpune evikcije i ex lege raskida ugovora.¹⁰² U slučaju djelomične evikcije (kada se radi o umanjenju ili ograničenju kupčeva prava), ugovor se ne raskida po samom zakonu nego kupac može raskinuti ugovor jednostranom izjavom o raskidu na svaki način na koji se ta volja može manifestirati ili može tražiti sniženje cijene.¹⁰³ Treba naglasiti da je kupčevo pravo umanjeno ili ograničeno čim postoji neko pravo treće osobe na predmetu prodaje. No, pravo na raskid ugovora postoji samo ako se zbog postojanja pravnog nedostatka koji prodavatelj nije otklonio, ne može ostvariti svrha ugovora (čl. 432. st. 2. ZOO-a). Ugovor se raskida jednostranom izjavom volje pod uvjetom da je istekao razuman rok za otklanjanje nedostatka ili predaju druge stvari.¹⁰⁴ Pri tome treba naglasiti da, pod pretpostavkama iz čl. 378. st. 1. ZOO-a, postojanje pravnog nedostatka utječe i na prijelaz rizika slučajne propasti ili oštećenja stvari s prodavatelja na kupca, jer je stavkom 2. istog članka propisano

¹⁰⁰ Prodaja automobila s takvim pravnim nedostacima (krivotvorene isprave) koje kupcu onemogućuju registraciju i uporabu automobila daje kupcu pravo na raskid ugovora i naknadu pretrpljene štete. Kako je tužiteljica o tome obavijestila tuženika, u skladu s odredbom čl. 509. ZOO/91 (sada čl. 431. ZOO-a), a tuženik nije postupio po njezinu zahtjevu, pravilno je utvrđeno da je ugovor raskinut (čl. 510. st. 1. i 3. ZOO/91 (sada čl. 432. st. 1. i 3. ZOO-a), a učinak raskida sastoji se u tome da svaka strana vrati ono što je primila od druge strane (čl. 132. st. 2. ZOO/91, sada čl. 368. ZOO-a) i da kupac ima pravo na naknadu pretrpljene štete (VS, Rev-2726/94 od 14. 5. 1997. Izbor odluka br. 2/97-60).

¹⁰¹ U slučaju materijalnih i/ili pravnih nedostatka prodane stvari, kupac koji je pravodobno obavijestio prodavatelja o postojanju nedostatka može istaknuti prigovor za sniženje cijene i protivljenje isplati kupoprodajne cijene u parnici koju je prodavatelj pokrenuo radi isplate cijene, a ne mora postavljati poseban zahtjev za sniženje cijene (VTS, Pž-874/09 od 11. 1. 2014. Izbor odluka 18/15). Dakle, u smislu odredbe čl. 432. st. 1. ZOO-a i u slučaju kada se tuženik u parnici protivi isplati (ostatka) cijene zbog umanjenja ili ograničenja kupčeva prava, koju tužbom zahtijeva tužitelj (prodavatelj), treba smatrati da je tuženik (kupac) istaknuo prigovor za sniženje cijene (op. autora).

¹⁰² Okolnost što je automobil temeljem ugovora o zamjeni imao krivotvorenu prometnu dozvolu i zbog toga je oduzet, ima značenje pravnog nedostatka zbog kojeg se ugovor raskida po samom zakonu, a ugovorna strana koja je potpuno ili djelomično ispunila ugovor ima pravo na vraćanje onog što je dala po odredbi čl. 132. st. 2. ZOO/91. (VS, Rev-560/95 od 18. 6. 1998. Izbor odluka 1/99-24).

¹⁰³ Krivotvoreni tvornički brojevi na šasiji i motoru automobila pravni su nedostaci koji očito onemogućuju korištenje automobila, pa kupac ima pravo na raskid ugovora, vraćanje iznosa uplaćene cijene i naknadu štete (VS, Rev-140/84 od 9. 5. 1984. PSP-26/78).

¹⁰⁴ Učinak raskida ugovora zbog pravnih nedostataka nastupa samom izjavom o raskidu ugovora, pa se od tog dana računa rok od godinu dana u kojem se gase kupčeva prava. To pravo raskida ugovora predstavlja pravo na jednostrani izvansudski raskid ugovora, a to znači da učinak raskida ima već sama izjava o raskidu, pa ako je zatražen sudski raskid i o njemu donesena odluka, takva odluka nema konstitutivni nego deklaratorni karakter (VS, Rev-1435/97 od 5. 12. 97. Izbor 1/98-69).

da rizik ne prelazi na kupca ako je zbog nekog nedostatka predane stvari raskinuo ugovor ili zahtijevao zamjenu stvari.¹⁰⁵

Prema odredbi čl. 432. st. 3. ZOO-a, kupac ima pravo na naknadu štete u svakom navedenom slučaju prema općim pravilima o odgovornosti za štetu. To znači da ima pravo na naknadu štete koju je pretrpio zbog postojanja pravnog nedostatka i to mu pravo pripada neovisno o tome je li mu predmet kupoprodaje oduzet ili je povodom postojanja tog prava od prodavatelja zahtijevao otklanjanje nedostatka, odnosno predaju predmeta prodaje bez nedostatka. Kupcu pripada pravo na naknadu štete i u slučaju kad prizna pravo trećeg koje je očito osnovano (čl. 434. ZOO-a). Pri tome Slakoper pravilno ukazuje da ispunjenje ugovorne obveze s pravnim nedostacima treba ubrojiti u povrede ugovorne obveze te da se kupčevo pravo na naknadu štete treba prvenstveno prosuđivati u smislu odredbi čl. 342. do 349. ZOO-a, a ne samo prema općim pravilima odgovornosti za štetu kako je propisano čl. 432. st. 3. ZOO-a. Ovo zato što glede pravnih nedostataka u odnosu prema pravilima o odgovornosti za zakašnjenje, neispunjenje i propuštanje obavješćivanja kod ugovornih obveza ne postoje razlozi koji bi opravdavali neprimjenjivanje pravila o odgovornosti za štetu zbog povrede ugovora odnosno ugovorne obveze.¹⁰⁶

Pravo kupca na naknadu štete koju je pretrpio zbog postojanja pravnih nedostataka ovisi o tome je li u trenutku sklapanja ugovora znao za mogućnost postojanja pravnih nedostataka ili nije znao. Tako prema odredbi čl. 432. st. 4. ZOO-a, ako je kupac u trenutku sklapanja ugovora znao za mogućnost da mu stvar bude oduzeta ili njegovo pravo umanjeno ili ograničeno, nema pravo na naknadu štete, ali ima pravo na povrat odnosno sniženje cijene. Znači jedino ako kupac nije znao da postoji mogućnost postojanja tih nedostataka na predmetu prodaje, pripada mu pravo na naknadu štete, ali ako je znao i pristao primiti stvar opterećenu nekim pravom trećeg, tada prodavatelj ne odgovara za štetu. U raznim životnim situacijama često unaprijed nije sigurno postoji li neko pravo ili njegovo ograničenje na predmetu ugovora te upravo razmatrane odredbe čl. 432. ZOO-a ukazuju na takve mogućnosti. Zbog toga kupac koji zna za mogućnost postojanja pravnih nedostataka treba snositi dio rizika odnosno štetne posljedice kada se ta mogućnost u pravnom prometu i ostvari.

¹⁰⁵ Gorenc, str. 678. te odluka VS, Rev-1391/99 od 19. 11. 2000., prema kojoj značenje izjave volje da se ugovor raskine ima i tužba koju je podnio tužitelj protiv tužene s istaknutim tužbenim zahtjevom za povrat isplaćenog iznosa prodajne cijene te daljnja sudska odluka VS, Rev-1435/97 od 3. 12. 1997. prema kojoj: Volju za jednostrani raskid ugovora kupac može očitovati tako da prodavatelju vrati predmet prodaje i zahtijeva povrat plaćenog iznosa, a učinak raskida ugovora zbog pravnog nedostatka nastupa samom izjavom o raskidu ugovora, pa se od tog dana računa i rok od godine dana u kojem se gase prava kupca.

¹⁰⁶ Gorenc, str. 679, te odluka VS, Rev-105/92 od 9. 9. 1992. prema kojoj plaćena premija kasko osiguranja za vozilo koje je kupcu oduzeto zato što je trećem bilo ukradeno, predstavlja štetu čiju naknadu kupac ima pravo potraživati od prodavatelja.

7.6. Ograničenje slobode ugovaranja

Odgovornost za pravne nedostatke stvari ili prava može se ugovorom ograničiti ili sasvim isključiti. Odredba ugovora o isključenju ili ograničenju te odgovornosti bit će ništetna ako je u vrijeme sklapanja ugovora prodavatelju (otuđivatelju) bio poznat ili mu nije mogao ostati nepoznat nedostatak na njegovu pravu (čl. 435. st. 1. i 2. ZOO-a). Zakonodavac se ovdje rukovodio načelom dispozicije stranaka u uređenju njihovih ugovornih odnosa iz odredbe čl. 2. ZOO-a, ali i načelom savjesnosti i poštenja iz odredbe čl. 4. ZOO-a. Ta dispozicija uključuje i mogućnost ugovaranja ne samo ograničenja ili isključenja odgovornosti za pravne nedostatke, nego i pooštrenje takve odgovornosti za pravne nedostatke, kao npr. ugovaranjem da određeni pravni nedostaci pa i u manjoj mjeri ograničuju kupčeva prava, uzrokuju raskid ugovora. Također i opća pravila o ništetnosti ugovora uvažavaju načelo „*favor negotii*“ i zbog njega ništetnost jedne ugovorne odredbe ne dovodi automatski do ništetnosti ugovora, što je propisano u odredbi čl. 435. st. 2. ZOO-a te će se umjesto te odredbe primjenjivati odgovarajuće odredbe ZOO-a.¹⁰⁷

Pozivom na odredbu čl. 436. ZOO-a, prodavatelj odgovara prema ovim pravilima za pravne nedostatke i u slučaju kada postoje posebna ograničenja javnopravne naravi koja kupcu nisu bila poznata, ako je prodavatelj za njih znao ili je znao da se mogu očekivati, a nije ih priopćio kupcu. Ograničenja javnopravne naravi postojat će kada neka osoba javnog prava, kao npr. država, jedinica lokalne ili regionalne uprave ili samouprave u vršenju javne ovlasti općim ili posebnim pravnim aktom isključi, ograniči ili umanju pravo ili ovlasti koje pripadaju imatelju prava. Stvari na kojima mogu postojati ograničenja javnopravne naravi jesu npr. dobra od interesa za Republiku Hrvatsku, a zakonom se određuje način na koji se ta dobra mogu iskorištavati i uporabljati.¹⁰⁸

Prema odredbi čl. 436. ZOO-a, prodavatelj odgovara za nedostatke javnopravne naravi ne samo u trenutku sklapanja ugovora ili prijelaza vlasništva na stvari ili pravu, nego i ako ti nedostaci nastanu nakon toga. Ipak ako bi propisi javnog prava isključivali prava kupca već u trenutku sklapanja ugovora i kada bi se uslijed tog isključenja imalo smatrati da je stvar ili pravo izvan prometa, ne radi se o pravnom nedostatku nego o ništetnosti ugovora pozivom na odredbe čl. 380. st. 1. i čl. 383.

¹⁰⁷ Gorenc, str. 682. uz dodatno upozorenje da je nevaljan sporazum o ograničenju ili isključenju odgovornosti ako je prodavatelj pravo trećeg očito prešutio, bez obzira na mogućnost ograničenja, odnosno isključenja odgovornosti ili njezina pooštavanja.

¹⁰⁸ Tako čl. 52. Ustava (NN56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14) propisuje da more, morska obala i otoci, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnog, povijesnog, gospodarskog i ekološkog značenja za koje je zakonom određeno da su od interesa za RH, imaju njezinu osobitu zaštitu. Zakonom se određuje način na koji dobra od interesa za RH mogu upotrebljavati i iskorištavati ovlaštenici prava na njima i vlasnici te naknada za ograničenja kojima su podvrgnuti. Takvo ograničenje može npr. biti i činjenica što uvezeni TV-prijemnik nije propisno ocarinjen, zbog čega ga je carinski organ osnovano oduzeo imatelju.

st. 2. ZOO-a.¹⁰⁹ U svim slučajevima kada je ugovor valjano sklopljen, a pravni nedostatak koji se odnosi na javnopravno ograničenje postoji u trenutku prijelaza vlasništva stvari odnosno prava, prodavatelj će odgovarati: ako nedostatak u trenutku zaključenja ugovora nije bio poznat kupcu, a bio je poznat prodavatelju koji njegovo postojanje nije priopćio kupcu. Time se čini razlika u odnosu prema ostalim pravnim nedostacima za koje prodavatelj odgovara neovisno, da li je za njih znao ili nije znao.¹¹⁰

7.7. Rok za ostvarivanje prava

Rokovi za ostvarivanje prava prekluzivne su naravi, a ovise o tome radi li se o izvansudskoj ili sudskoj evikciji. Tako prema odredbi čl. 437. st. 1. ZOO-a, pravo kupca po osnovi pravnih nedostatka gasi se istekom godine dana od saznanja za postojanje prava trećeg (izvansudska evikcija), a prema stavku 2. istog članka, ako je treća osoba prije isteka roka iz odredbe stavka 1. ovog članka pokrenula spor protiv kupca, a kupac je pozvao prodavatelja da se umiješa u spor, pravo kupca gasi se istekom šest mjeseci nakon pravomoćno okončanog spora (sudska evikcija).¹¹¹ Kada parnični postupak radi utvrđenja i/ili ostvarenja prava protiv kupca nije pokrenut u roku od godine dana od kupčeva saznanja za postojanje pravnog nedostatka, kupac mora u istom roku pokrenuti postupak za ostvarenje svojih prava iz odredbi čl. 432. ZOO-a protiv prodavatelja. Ako kupac to ne učini, ugasiće se njegova prava prema prodavatelju koja su ograničena subjektivnim prekluzivnim rokovima, dok objektivni rok u tim slučajevima ne postoji. Stoga bi se moglo smatrati kako ta njegova prava zastarijevaju u općem zastarnom roku od pet godina, odnosno tri godine kada je riječ o trgovačkim ugovorima. Pri tome se možemo upitati o kojima se to kupčevim pravima radi. Smatramo da se radi o pravu na jednostrani raskid ugovora (čl. 432. st. 2. ZOO-a) glede kojeg zastarni rokovi nemaju značenja (jer za raskid ugovora nije potrebno podnijeti tužbu) nego je dovoljna jednostrana izjava kupca o raskidu. Dalje, radi se o pravu da se zahtijeva naknada štete (čl. 432. st. 3. i 434. ZOO-a) te pravu da se zahtijeva vraćanje onog što je plaćeno trećem (čl. 434. ZOO-a), gdje su od važnosti propisani zastarni rokovi, jer je tužba za ostvarenje tih zahtjeva redovno sredstvo pravne zaštite.

Kako smo pitanje izvansudske evikcije iz čl. 437. st. 1. ZOO-a promatrali u svezi s ostalim odredbama o izvansudskoj evikciji, tako i sudsku evikciju valja promatrati u svezi s ostalim odredbama ZOO-a koje se na nju odnose. Tako u slučaju potpune

¹⁰⁹ Tako odredbom čl. 380. st. 1. ZOO-a propisano je da stvar mora biti u prometu te da je ništetan ugovor o kupoprodaji stvari koja je izvan prometa, a u st. 2. istog članka, da za prodaju stvari čiji je promet ograničen vrijede posebni propisi, dok odredbama čl. 383. st. 1. i 2. ZOO-a propisuje se kako sporno pravo može biti objekt ugovora o kupoprodaji, ali da je ništetan ugovor kojim bi odvjetnik ili koji drugi nalogoprimalac kupio sporno pravo čije mu je ostvarenje povjereno ili ugovorio za sebe udio u podjeli iznosa dosuđenog njegovu nalogodavatelju.

¹¹⁰ Takav je slučaj npr. kada je prodavatelj nekretnine znao da se provodi postupak izvlaštenja kojim se zahvaća njezin dio.

¹¹¹ Ocijenjeno je da su kupci saznali za postojanje prava trećeg na prodanoj stvari pravomoćnošću presude kojom su obvezni trećem predati stvar (VS, Rev-1493/87 od 28. 1. 1988. PSP-40/71).

sudske evikcije kupac ima pravo zahtijevati naknadu štete, a u slučaju djelomične raskid ugovora ili razmjerno sniženje cijene te uz oboje zahtijevati i naknadu štete. U slučaju sudske evikcije, postupak može biti pokrenut i prije isteka godine dan od kupčeva saznanja za postojanje prava treće osobe ili nakon isteka tog roka. Kako odredba čl. 437. st. 2. ZOO-a predviđa samo prvu soluciju, za drugu soluciju valja primijeniti odredbu stavka 1. istog članka, a to znači da će kupac koji je propustio rok iz odredbe stavka 2. ovog članka i u slučaju potpune sudske evikcije izgubiti pravo na naknadu štete, ali ne i pravo zahtijevati vraćanje plaćene cijene na temelju okolnosti da se u slučaju potpune sudske evikcije ugovor raskida *ex offio*, što ima za posljedicu obvezne restitucije (čl. 368. ZOO-a).

U slučaju djelomične sudske evikcije, ako je postupak pokrenut nakon roka iz odredbe čl. 437. st. 1. ZOO-a, a kupac u tom roku nije ostvario prava, odnosno postavio zahtjev, kupac gubi sva svoja prava.¹¹² Ako je postupak pokrenut prije isteka godine dana od kupčeva saznanja za pravni nedostatak, prava koja proizlaze iz sudske evikcije (čl. 432. st. 1. i 3. ZOO-a) kupac može ostvarivati u roku od šest mjeseci od pravomoćnosti odluke, pa ako to ne učini istekom tog roka prestat će i njegovo pravo da jednostrano raskine ugovor te pravo zahtijevati sniženje cijene i naknadu štete. Zastarne rokove u takvoj situaciji ne treba spominjati jer je prekluzivni rok od šest mjeseci ujedno i objektivni rok za ostvarivanje prava, pa se njegovim istekom gasi i samo pravo kupca.¹¹³

8. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Ugovor (kao i zakon) stvara prava i obveze za ugovaratelje. Prava i obveze sudionika u obveznom, a time i u ugovornom odnosu točno su fiksirane, tako da je svaka ugovorna strana ovlaštena zahtijevati svoje pravo i svaka je dužna ispuniti svoju obvezu kako ona glasi. Opći pravni učinci ugovora odnose se na sve ugovore, dok posebni samo na dvostrano obvezujuće ugovore. Pravna pravila o općim učincima ugovora uređuju samo one pravne učinke koji nisu propisani posebnim zakonskim normama za pojedinu vrstu ugovora. Tako se na jednostrano obvezujuće ugovore primjenjuju samo odredbe čl. 336. ZOO-a, dok se na dvostrano obvezujuće ugovore pored tih odredbi primjenjuju i ostale odredbe o općim učincima ugovora, a na dvostrano obvezujuće ugovore pored tih odredbi primjenjuju se i odredbe čl. 357. do 375. ZOO-a. Kod toga trebamo upozoriti na odredbe čl. 357. st. 1., 2. i 3. ZOO-a prema kojima kod naplatnog pravnog posla (ugovora) svaka ugovorna strana odgovara za materijalne i pravne nedostatke svojeg ispunjenja te da je dužna drugu ugovornu stranu štiti od prava i zahtjeva trećih osoba kojima bi njezino pravo bilo isključeno ili suženo. Na navedene odgovornosti prenositelja na odgovarajući način se primjenjuju odredbe ZOO-a o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne

¹¹² Gorenc, str. 684. i 685.

¹¹³ Učinak raskida ugovora zbog pravnih nedostataka nastupa samom izjavom o raskidu ugovora, pa se od tog dana računa i rok od godine dana čijim istekom se gase prava kupca (VS, Rev-1435/97 od 3. 12. 1997.).

nedostatke, ako za pojedine ugovore nije što drugo propisano. Tako smo uočili kako je npr. kod ugovora o djelu glede odgovornosti za nedostatke odredbama čl. 604. do 611. ZOO-a drukčije regulirana odgovornost nego što je to kod kupoprodajnog ugovora, pa navedene odredbe imaju prednost u primjeni kao *lex specialis*. Ali za ostale slučajeve i pitanja odgovornosti koja nisu regulirana navedenim odredbama čl. 604. do 611. ZOO-a, primjenjivat će se odredbe iz ugovora o kupoprodaji koje su najdetaljnije uredile pitanje odgovornosti za nedostatke. Dvostrano obvezujući ugovori, unatoč različitosti sadržaja, imaju i određene zajedničke osobitosti koje se ogledaju u tome da se jedna strana ili obje ugovorne strane obvezuju na neku činidbu, da njihove obveze nastaju suglasnošću volja, da se moraju preuzete obveze izvršavati te da su njihova prava i dužnosti regulirani najvećim dijelom dispozitivnim normama obveznog prava. Međutim, ispunjenjem ugovora često ne prestaje njegovo djelovanje prema ugovarateljima, jer su propisana i posebna sredstva stvarnog i osobnog pojačanja obveza od kojih smo razmotrili samo ona koja se odnose na odgovornost za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja obveza.

Dakle, ispunjenjem ugovornih obveza ne prestaje uvijek i daljnje djelovanje ugovora prema ugovornim stranama jer su ustanovljeni pravni instituti kojima se pozicija jedne ugovorne strane u obveznom odnosu (posebno vjerovnika) osnažuje sredstvima stvarnog i osobnog pojačanja.

Među najvažnijim sredstvima stvarnog pojačanja obveza jest odgovornost za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja (čl. 357. ZOO-a). Pored toga, tu pripada i jamstvo (garancija) za ispravnost prodane stvari ili izvršene činidbe (čl. 423. ZOO-a) te odgovornost za neispravan proizvod (čl. 1073. ZOO-a). Pri tome odgovornost za faktične mane stvari (činidbe) i pravne nedostatke ukazuje na to da se pravni učinci naplatnog pravnog posla (dvostrano obveznog ugovora) nisu u potpunosti ugasili samim ispunjenjem dužnih činidbi. Stoga su ti pravni instituti vrlo značajni i važni na području obveznog prava, te su toliko povezani sa svrhom naplatnih pravnih poslova da se odgovornost za nedostatke činidbe (stvari) podrazumijeva u svakom takvom pravnom poslu, što opet s druge strane znači, da ta odgovornost pripada u tzv. prirodne sastojke pravnih poslova i kao takva regulirana je u svim suvremenim obveznopravnim sustavima pretežito dispozitivnim normama, pa tako i kod nas u ZOO-u.

Tako se na jedan od najvažnijih pravnih učinaka u dvostrano obvezujućim ugovorima, a posebno tzv. recipročnim ugovorima, primjenjuju odredbe ZOO-a o odgovornosti za materijalne i pravne nedostatke ispunjenja tj. odredbe čl. 357. u svezi s odredbama čl. 400. do 422. i čl. 430. do 437. ZOO-a.

Kod naplatnog ugovora svaki ugovaratelj odgovara za materijalne nedostatke svojeg ispunjenja. Isto tako, ugovaratelj odgovara i za pravne nedostatke ispunjenja, zbog čega je dužan štiti drugu stranu od prava i zahtjeva trećih osoba kojima bi njezino pravo bilo isključeno ili suženo. Na ove odgovornosti prenositelja na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ZOO-a o odgovornosti prodavatelja za materijalne i pravne nedostatke, ako za pojedine ugovore nije što drugo propisano (čl. 357. st. 3. ZOO-a), kao što je to npr. učinjeno kod ugovora o djelu (čl. 604. do

611. ZOO-a), ugovora o građenju (čl. 631. i 632. te čl. 633. do 636. ZOO-a glede desetogodišnje zakonske odgovornosti), ugovora o prijevozu (čl. 683. do 689.) i dr. U bilješkama su posebno navedeni neki primjeri iz odgovarajuće sudske prakse.

GENERAL AND SPECIFIC LEGAL EFFECTS OF THE CONTRACT

The general effects of the contract apply to all contracts, while the special ones apply only to bilateral contracts. Due to the existence of mutual benefits of the contracting parties in onerous contracts, in addition to other principles of law of obligation, the principle of equal value of benefits applies, but this equivalence may be disturbed at the time of concluding the contract or for its duration. In order to avoid such disturbances in legal transactions, the legislator has prescribed special legal effects, the most important of which are: liability for material and legal deficiencies. Liability for factual defects (actions) and legal shortcomings of fulfillment indicate that the legal effects of the onerous contract were not completely extinguished by the mere fulfillment of the obligatory actions under the contract, but that they still last. Therefore, these legal institutes are so connected with the purpose of onerous contract, that liability for deficiencies of a factual and legal nature is implied in any such transaction (contract) as its natural ingredient.

Key words: *general effects (of all contracts), special effects (of bilateral contracts), liability, material and legal failure to fulfill (performance)*